

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΧΟΡΩΔΩΝ
ΣΕ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΡΟΒΕΣ ΧΟΡΩΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ
ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19**

Αγγελική Δέσποινα Καλούδη

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Χριστίνα Καλλιαρίδου

Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μίτση Ακογιούνογλου

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, ως μέρος των απαιτήσεων για την ολοκλήρωση του προπτυχιακού κύκλου σπουδών με Κατεύθυνση Μουσικής Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Μουσικής

Κέρκυρα, Ιούνιος 2022

**ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»**

**ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΧΟΡΩΔΩΝ
ΣΕ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΡΟΒΕΣ ΧΟΡΩΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ
ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19**

**Αγγελική Δέσποινα Καλούδη
M2016005**

Επιτροπή Αξιολόγησης:

- 1. Χριστίνα Καλλιαρίδου**
- 2. Μίτση Ακογιούνογλου**
- 3. Δημήτρης Κτιστάκης**

Κέρκυρα, Ιούνιος 2022

Τίτλος: Διερεύνηση της συμμετοχής των εφήβων χορωδών σε διαδικτυακές πρόβες χορωδίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19

© 2022 Αγγελική Δέσποινα Καλούδη

ALL RIGHTS RESERVED

.

Απαγορεύεται η δημοσίευση και η ολική ή μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή ή αναδημοσίευση κατά παράφραση ή διασκευή του υλικού αυτής της έκδοσης και η με οποιοδήποτε τρόπο αναπαραγωγή (φωτοτυπία, ηλεκτρονική ή μηχανική αναπαραγωγή, καταγραφή σε ηλεκτρονικό σύστημα ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο), σύμφωνα με το νόμο 2121/93 και τους λοιπούς κανόνες Δικαίου περί Πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς την έγγραφη άδεια του/της συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του/της συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος (Ν.5343/32 αρ.202 παρ.2).

ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ ΧΟΡΩΔΩΝ ΣΕ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΡΟΒΕΣ ΧΟΡΩΔΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID-19

Περίληψη

Με το ξέσπασμα της πανδημίας Covid-19 τον χειμώνα του 2020 κρίθηκε υγειονομικά αναγκαίο να κλείσουν όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας. Δάσκαλοι και καθηγητές μουσικής προσπάθησαν να διατηρήσουν την επαφή με τους μαθητές τους πραγματοποιώντας τα μαθήματά τους εξ αποστάσεως. Το πρώτο μέρος, του κειμένου που ακολουθεί αποτελείται από την ανάλυση της βιβλιογραφίας σχετικά με την περίοδο της πανδημίας και πώς αυτή επηρέασε τη μουσική εκπαίδευση, τις χορωδίες και τους εφήβους. Το δεύτερο μέρος περιγράφει την έρευνα, στο πλαίσιο της οποίας πραγματοποιήθηκαν ημι-δομημένες συνεντεύξεις με δώδεκα έφηβους χορωδούς από τρεις διαφορετικές χορωδίες της Ελλάδας. Σκοπός της μελέτης ήταν να αποτυπωθεί το πώς βίωσαν οι έφηβοι και πώς αξιολόγησαν τις διαδικτυακές πρόβες κατά την περίοδο της πανδημίας. Από την θεματική ανάλυση προέκυψαν κατηγορίες που αφορούν τις δεξιότητες και τον τρόπο εισαγωγής στη χορωδία, τις διαφοροποιήσεις μεταξύ της δια ζώσης και της εξ αποστάσεως χορωδιακής συνάντησης, την αξιολόγηση των διαδικτυακών προβών από τη ματιά των εφήβων, τις αδυναμίες και δυσκολίες που αντιμετώπισαν σε αυτή τη συνθήκη, τις τεχνολογικές παραμέτρους και πώς τις αξιολόγησαν, καθώς και το ρόλο που έπαιζαν οι γονείς και οι φίλοι τους για τη συμμετοχή τους στη διαδικτυακή πρόβα. Συμπερασματικά, φάνηκε ότι οι εξ αποστάσεως χορωδιακές πρόβες είχαν θετικό πρόσημο στην ψυχολογία και στη μουσική εκπαίδευση των εφήβων. Διατήρησαν την χορωδιακή ομάδα ενωμένη και παρ' όλες τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν, οι έφηβοι τελικά επωφελήθηκαν. Όλοι οι έφηβοι που συμμετείχαν στην παρούσα μελέτη προτίμησαν τις διαδικτυακές πρόβες, από το να μην είχαν καθόλου επαφή με τη χορωδία.

Λέξεις κλειδιά: χορωδιακό τραγούδι, έφηβοι, πανδημία, εικονική χορωδία, μουσική εκπαίδευση

INVESTIGATION OF ADOLESCENT CHOIR PARTICIPATION IN VIRTUAL CHOIR REHEARSALS DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract

With the outbreak of the Covid-19 pandemic in the winter of 2019, it was deemed necessary to close all educational institutions in the country. Teachers and music teachers tried to keep in touch with their students by conducting their lessons remotely. The first part of the following text consists of an analysis of the literature on the pandemic period and how it affected music education, choirs and adolescents. The second part consists of the research, in which semi-structured interviews were conducted with twelve teenage choirs from three different choirs in Greece. The aim of the study was to capture how the teenagers experienced and evaluated online rehearsals during the pandemic period. From the thematic analysis, categories emerged concerning the skills and the way of introduction to the choir, the differences between face-to-face and distance choir, the evaluation of the online rehearsals from the adolescents' point of view, the weaknesses and difficulties they faced in this situation, the technological parameters and how they evaluated them, as well as the role their parents and friends played in their participation in the online rehearsal. In conclusion, it appeared that remote choral rehearsals had a positive impact on adolescents' psychology and music education. They kept the choral group together and despite all the difficulties encountered, the teens ultimately benefited. All of the teens preferred online rehearsals to having no contact with the choir at all.

Keywords: choral singing, adolescents, pandemic, virtual choir, music education

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	7
1. Ο αντίκτυπος της πανδημίας στην Μουσική εκπαίδευση	8
1.1. Δυσκολίες και προβλήματα που παρουσιάστηκαν στην εξ αποστάσεως μουσική εκπαίδευση	8
1.2. Οι θετικές επιδράσεις της εξ αποστάσεως Μουσικής εκπαίδευσης	12
1.3. Ψηφιακές πλατφόρμες που χρησιμοποιήθηκαν στην εξ αποστάσεως Μουσική Εκπαίδευση	13
2. Οι επιπτώσεις της πανδημίας στους εφήβους.....	14
2.1. Επιπτώσεις με αρνητική χροιά για τους εφήβους	14
2.2. Ευάλωτες περιπτώσεις εφήβων	17
2.3. Μία θετική ματιά και τρόποι αντιμετώπισης του άγχους των εφήβων	18
3. Τα οφέλη του χορωδιακού τραγουδιού	18
3.1. Ψυχοσωματικά Οφέλη.....	19
3.2. Διαπροσωπικά και Κοινωνικά Οφέλη.....	20
3.3. Πνευματικά Οφέλη	21
3.4. Μουσικά Οφέλη.....	21
4. Χορωδιακό τραγούδι εν μέσω πανδημίας	22
4.1. Ορίζοντας την «Παραδοσιακή» και την «Εικονική» Χορωδία	23
4.2. Θετικά και αρνητικά της Εικονικής Χορωδίας.....	25
Β' ΜΕΡΟΣ	28
5. Μεθοδολογία της έρευνας	28
5.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα.....	28
5.2. Ποιοτική μελέτη.....	28
5.3. Δειγματοληψία	28
5.4. Τρόπος συλλογής και ανάλυσης δεδομένων	29
5.5. Άδειες.....	30
5.6. Αξιοπιστία και εγκυρότητα	30
5.7. Περιορισμοί έρευνας.....	31
6. Ευρήματα – Αποτελέσματα	31
6.1. Κριτήρια και απαιτήσεις: «Καλή φωνή να έχει, αλλά και να μην έχει, δεν πειράζει».....	31
6.2. Η διαδικτυακή συνθήκη: «Είναι πολύ διαφορετικό από το δια ζώσης μάθημα»	32
6.3. Αξιολογώντας, «οι διαδικτυακές πρόβες θα έλεγα διατήρησαν τη χορωδία».....	34

6.4. Οι αδυναμίες και οι δυσκολίες: «Να μπορούσαμε όλοι να τραγουδάμε την ίδια στιγμή»	37
6.5. Η τεχνολογική παράμετρος: «Δεν είναι εύκολο να χειρίζεσαι ένα καινούργιο πρόγραμμα».....	40
6.6. Η κοινωνική πτυχή: «Η οικογένεια μου πάντα στήριζε τη χορωδία»	41
7. Αντί επιλόγου	43
Βιβλιογραφία	47
Παράρτημα	50
(Παράρτημα Α).....	50
(Παράρτημα Β).....	53
(Παράρτημα Γ)	56
(Παράρτημα Δ).....	59
(Παράρτημα Ε).....	61

Εισαγωγή

Η συμμετοχή σε χορωδία έχει τη δυνατότητα να προσφέρει στους συμμετέχοντες πολλά θετικά στοιχεία ως προς την ανάπτυξη του χαρακτήρα τους, καθώς και την ενίσχυση της σωματικής, ψυχολογικής και πνευματικής τους ευημερίας. Ειδικότερα στην περίοδο της εφηβείας, τα οφέλη είναι πολλαπλά μιας και η μουσική πολλές φορές παίζει καθοριστικό ρόλο στην συγκρότηση της ταυτότητας των εφήβων.

Κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19, λόγω της μεγάλης έξαρσης της νόσου του κορονοϊού αλλά και για να περιοριστεί η εξάπλωσή της, όλα τα σχολεία και οι εκπαιδευτικοί φορείς έκλεισαν και οι δια ζώσης πρόβες χορωδίας απαγορεύτηκαν. Οι έφηβοι χορωδοί δεν είχαν πλέον τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν και να συμμετέχουν ενεργητικά στη χορωδία με αποτέλεσμα να στερηθούν τα οφέλη της. Για τη διατήρηση της χορωδιακής πρόβας αλλά και της μουσικής εκπαίδευσης, μαέστροι και καθηγητές μουσικής από διάφορα μέρη του κόσμου αναγκάστηκαν να συνεχίσουν τη μαθησιακή διαδικασία με εξ αποστάσεως διδασκαλία, όπως προβλέπονταν από τους ισχύοντες νόμους κάθε κράτους. Στις διαδικτυακές πρόβες χορωδίας, παρόλο που η ομάδα διατηρήθηκε ενωμένη, φάνηκε ότι αναδύθηκαν σημαντικές μαθησιακές, τεχνολογικές και ψυχολογικές δυσκολίες τις οποίες μαθητές και καθηγητές κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν. Μία εκτενής βιβλιογραφική ανασκόπηση θέτει το θεωρητικό πλαίσιο, παραθέτοντας πληροφορίες από συγκεκριμένες μελέτες με θεματολογία την πανδημία και πώς αυτή επηρέασε τη μουσική εκπαίδευση, τους εφήβους καθώς και την ανάδειξη των εικονικών χορωδιών. Η παρούσα έρευνα στοχεύει να μελετήσει τον τρόπο με τον οποίο οι έφηβοι χορωδοί περιγράφουν, αφηγούνται και αποτυπώνουν το πώς βίωσαν και αξιολόγησαν τις διαδικτυακές χορωδιακές πρόβες κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19.

1. Ο αντίκτυπος της πανδημίας στην Μουσική εκπαίδευση

Με την πανδημία να βρίσκεται σε έξαρση από το Μάρτιο του 2020, πάρθηκαν σε εθνικό επίπεδο αυστηρά υγειονομικά μέτρα για τον περιορισμό της εξάπλωσης του ιού. Σχολεία και πανεπιστήμια έκλεισαν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα πραγματοποιώντας διαδικτυακά την εκπαιδευτική διαδικασία. Το γεγονός αυτό επηρέασε δισεκατομμύρια μαθητών και εκπαιδευτικών που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν αρκετά προβλήματα που προέκυψαν.

1.1. Δυσκολίες και προβλήματα που παρουσιάστηκαν στην εξ αποστάσεως μουσική εκπαίδευση

Αρχικά, θεωρείται σημαντικό να διαφοροποιηθεί η διαδικτυακή εκπαίδευση από την επείγουσα εξ αποστάσεως διδασκαλία, που χρησιμοποιήθηκε ως τρόπος αντιμετώπισης της κατάστασης που επέφερε η πανδημία της COVID-19. Στην πρώτη περίπτωση, ο εκπαιδευτικός επικεντρώνεται στις δυνατότητες και στα οφέλη που προσφέρει η ψηφιακή τεχνολογία, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, καλείται να ανακαλύψει την τεχνολογία και τις δυνατότητες που έχει, χωρίς προηγούμενη κατάρτιση ή προετοιμασία (Calderón-Garrido, & Gustems-Carnicer, 2021· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020). Όμως ο ίδιος ο όρος της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης έχει τεθεί υπό αμφισβήτηση από τους εκπαιδευτικούς. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση ή αλλιώς διαδικτυακή μάθηση, περιγράφει μια μαθησιακή διαδικασία η οποία επηρεάζεται άμεσα από καταστάσεις, εποχές, ακόμη και περιβαλλοντικές ή/και γεωγραφικές συνθήκες, ενώ παράλληλα η φυσική επαφή μεταξύ μαθητών και καθηγητών είναι ανύπαρκτη (Octaviani, 2021).

Η χρήση της τεχνολογίας στη μουσική εκπαίδευση πριν την πανδημία δεν είχε λάβει τον ίδιο βαθμό προσοχής σε αντίθεση με κάποιους άλλους τομείς. Οι δημοσιεύσεις που σχετίζονται με την ενσωμάτωση της τεχνολογίας στη μουσική εκπαίδευση, δεν έχουν ακόμη εξετάσει το ρόλο της τεχνολογίας ως πρωταρχικού τρόπου διδασκαλίας, αλλά και την απαραίτητη κατάρτιση που απαιτείται από τους καθηγητές, έτσι ώστε να επιτευχθεί με ευκολία η μουσική μάθηση και εμπειρία (Shaw & Mayo 2021· Calderón-Garrido & Gustems-Carnicer 2021· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020). Η ελλιπής αυτή κατάρτιση στον τομέα, δυσκόλεψε τους καθηγητές να προσαρμοστούν στην εξ αποστάσεως μουσική εκπαίδευση. Η εξ αποστάσεως εκπαίδευση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μια όχι και τόσο δίκαιη εκπαίδευση προς όλους τους μαθητές, καθώς απαιτείται από αυτούς να έχουν στην κατοχή τους οπωσδήποτε μια ηλεκτρονική συσκευή,

δεδομένα κινητής τηλεφωνίας ή internet καθώς και τα απαραίτητα μέσα και όργανα για μελέτη στο σπίτι, τα οποία είναι αρκετά δαπανηρά (Octaviani 2021· Ververis & Apostolis, 2020). Η ύπαρξη όλων των παραπάνω δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένη, καθώς το οικονομικό και μορφωτικό υπόβαθρο των οικογενειών, των μαθητών που συμμετέχουν στην μουσική εκπαίδευση είτε δημόσια είτε ιδιωτική είναι ποικίλα. Στη μελέτη μάλιστα των Shaw & Mayo (2021), φάνηκε ότι οι μαθητές που προέρχονταν από σπίτια με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο γονέων, είχαν λιγότερες πιθανότητες να έχουν πρόσβαση σε φορητό υπολογιστή και διαδίκτυο. Σε μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε διευθυντές ορχηστρών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της μετάβασης στην εξ αποστάσεως μάθηση, οι ερωτηθέντες ανέφεραν ότι η εξ αποστάσεως μάθηση ήταν μεγάλη πρόκληση για τα σχολεία σε αγροτικές περιοχές και εκείνα σε δυσχερή οικονομική κατάσταση (Hash, 2021).

Κατά την περίοδο της πανδημίας καταγράφηκε απογοήτευση λόγω της έλλειψης κυβερνητικής κατεύθυνσης καθώς και της έλλειψης υποστήριξης από την σχολική κοινότητα (Shaw & Mayo, 2021). Η έλλειψη εξοπλισμού, διαδικτύου ή ηλεκτρονικής συσκευής, η ανεπάρκεια εγκαταστάσεων αλλά και η απουσία επιδότησης δεδομένων κινητής τηλεφωνίας από το σχολείο, ήταν κάποιοι από τους λόγους που αρκετοί μαθητές απείχαν από το μάθημα, πράγμα το οποίο παρεμπόδιζε συνολικά την διδακτική διαδικασία (Octaviani, 2021· Shaw & Mayo, 2021· Daubney & Fautley, 2020· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020). Σε άλλες περιπτώσεις, μαθητές που είχαν τα απαραίτητα μέσα, αντιμετώπιζαν δυσκολία στα πρακτικά μαθήματα όπως αυτά των οργάνων ή του τραγουδιού, καθώς οι καθηγητές αδυνατούσαν μέσω της βιντεοκλήσης να αντιληφθούν συνολικά, το σώμα, τις κινήσεις, τη στάση του σώματος και τα συναισθήματα των μαθητών κατά την εκτέλεση των τραγουδιών. Αρκετές ήταν και οι φορές που η επεξήγηση της τεχνικής ήταν αρκετά δύσκολη λόγω ασταθούς σήματος ή καθυστέρησης (Rosset, Baumann & Altenmüller, 2021· Ververis & Apostolis, 2020). Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η εξ αποστάσεως εκπαίδευση δεν είναι μια γρήγορη και στιγμιαία διαδικασία, αφού για να λυθούν τα τεχνικά προβλήματα ή προβλήματα σύνδεσης που προκύπτουν, είτε από τους μαθητές είτε από τον καθηγητή, χρειάζεται ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Επιπλέον, οι μαθητές ασχολούνταν αρκετή ώρα με την επισκευή των συσκευών ή του σήματος τους, με αποτέλεσμα να χάνεται ένα μεγάλο μέρος του μαθήματος (Octaviani, 2021· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020· Ververis & Apostolis, 2020). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικοί να επαναλαμβάνουν αρκετές φορές τις επεξηγήσεις ή ακόμη να προσφέρουν βοήθεια εκτός σύνδεσης για να εξυπηρετήσουν τους μαθητές που έμειναν πίσω στη μαθησιακή διαδικασία. Η εξ αποστάσεως διδασκαλία φαίνεται ότι

ήταν πιο εξαντλητική σαν μέθοδος, καθώς υπήρχε τεράστιος φόρτος εργασίας και οι ώρες που δούλευαν ήταν πολύ περισσότερες και κάποιες από αυτές αρκετά δύστροπες. Αρκετοί εκπαιδευτικοί αισθάνθηκαν να υποτιμάται το επάγγελμά τους ενώ παράλληλα, οι συνεχείς δυσκολίες του διαδικτυακού μαθήματος αύξησαν το άγχος και την επαγγελματική εξουθένωση (Octaviani 2021· Shaw & Mayo 2021).

Κάθε χώρα αντέδρασε με διαφορετικό τρόπο, σύμφωνα με τους πόρους και προϋπάρχουσες υποδομές που διέθετε. Αρκετοί φορείς στην Αγγλία προσέφεραν κάποια μέσα για την εξ αποστάσεως διδασκαλία, δωρεάν ή σε μειωμένο κόστος για ορισμένο χρονικό διάστημα, χωρίς όμως αυτό να λύνει απαραίτητα το πρόβλημα των μαθητών που δεν είχαν πρόσβαση σε μουσικά όργανα, ηλεκτρονικές συσκευές ή ακόμη και διαθέσιμο χώρο (Daubney & Fautley 2020). Ακόμη όμως και οι οικογένειες που είχαν στη διάθεσή τους τα απαραίτητα τεχνολογικά μέσα, αντιμετώπισαν ζητήματα με τη χρονοκαθυστέρηση των βίντεο-μαθημάτων, καθιστώντας τη συμμετοχή στα μουσικά σύνολα αδύνατη (Daubney & Fautley 2020).

Κατά τη διάρκεια της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και της καραντίνας, ο τρόπος των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μεταφέρθηκε στο σπίτι, δημιουργώντας δυσκολία στους εργαζόμενους γονείς, οι οποίοι προσπαθούσαν να συνδυάσουν την εργασία τους με τη σχολική εκπαίδευση των παιδιών τους, κάποιες φορές χωρίς επιτυχία (Daubney & Fautley 2020· Shaw & Mayo 2021). Αρκετές ήταν οι περιπτώσεις στις οποίες η μουσική καταλάμβανε δευτερεύουσα θέση στο πρόγραμμα σπουδών. Αυτό αποδεικνύεται και από την απόφαση πολλών χωρών να χαρακτηρίσουν το μάθημα της μουσικής ως προαιρετικό καθ' όλη τη διάρκεια των περιόδων καραντίνας στην πανδημία. Στην εξ αποστάσεως διδασκαλία όχι μόνο δεν ήταν επαρκής ο χρόνος του μαθήματος της μουσικής, αλλά συχνά ο καθηγητής καλείτο να παραχωρήσει την διδακτική του ώρα σε μαθήματα κορμού (Shaw & Mayo 2021· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020· Ververis & Apostolis, 2020). Οι καθηγητές μουσικής ανησύχησαν για την πορεία του μαθήματός τους, δεδομένου ότι οι μαθητές φάνηκε ότι δυσκολεύονταν να ασχοληθούν ακόμη και με τα πιο βασικά μαθήματα που συχνά είχαν προτεραιότητα έναντι της μουσικής. Φαίνεται ότι τα μαθήματα μουσικής ήταν πιο σπάνια, με το συνηθέστερο να είναι ένα μάθημα την εβδομάδα, ενώ αρκετές φορές τους ζητήθηκε να μην πραγματοποιήσουν καθόλου τα μαθήματα μουσικής (Shaw & Mayo, 2021). Παρ' όλα αυτά η επικρατέστερη και πιο κοινή ανησυχία μεταξύ των εκπαιδευτικών ήταν, αν οι μαθητές τους εισέπραξαν μια ποιοτική μουσική εμπειρία μέσα από τα λίγα μαθήματα που διδάχτηκαν.

Σχετικά με τον τρόπο διδασκαλίας, οι καθηγητές οργάνων σε σχολεία Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Αμερικής, φαίνεται ότι χρησιμοποίησαν εκτός από την μέθοδο του διαδικτυακού μαθήματος, προ ηχογραφημένα μαθήματα με την πλειοψηφία να αναφέρει ότι τα συγκεκριμένα μαθήματα είχαν διάρκεια το πολύ 10 λεπτά για το λόγο ότι η μελέτη του μαθητή έπρεπε να συμπεριληφθεί στο μάθημα. Αυτό σήμαινε ότι σε ένα μάθημα 30 λεπτών έπρεπε να μοιραστούν 20 λεπτά εξάσκησης και 10 λεπτά ηχογραφημένης διδασκαλίας. Αναφέρθηκε επίσης, ότι η βαθμολόγηση των μαθητών ήταν πιο επιεικής, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό των καθηγητών στη Δευτεροβάθμια δεν βαθμολόγησε σύμφωνα με την αυθεντική κλίμακα βαθμολόγησης (Shaw & Mayo 2021). Επιπρόσθετα, ενώ το μάθημα της μουσικής υπό κανονικές συνθήκες καλλιεργεί τις ομαδικές δεξιότητες των μαθητών, περιλαμβάνει ομαδική μουσική δημιουργία, παρτιτούρες και όργανα που ανήκουν στο σχολείο, στη διαδικτυακή διδακτική συνθήκη αυτά δεν ήταν διαθέσιμα στους μαθητές (Shaw & Mayo 2021).

Σε ψυχολογικό επίπεδο, μία από τις βασικές ανησυχίες των εκπαιδευτικών ήταν η ενεργοποίηση και εμπλοκή των μαθητών στο εξ αποστάσεως μάθημα. Οι μαθητές δεν παρακολουθούσαν τακτικά τα μαθήματα, ακόμα και όταν τα σχολεία παρείχαν συσκευές ή σημεία πρόσβασης στο διαδίκτυο. Το γεγονός αυτό, προβλημάτισε ακόμα περισσότερο τους εκπαιδευτικούς για τον αν η έλλιπής συμμετοχή σχετίζεται με πιθανόν δύσκολες καταστάσεις και προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές στο σπίτι (Shaw & Mayo 2021· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020). Στα αποτελέσματα της έρευνας των Rosset, Baumann και Altenmüller (2021) το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών ανέφερε ότι είχε μειωμένη ενασχόληση με το όργανο, λόγω έλλειψης κινήτρων, δυσκολίας στη συγκέντρωση και προβλημάτων ψυχικής υγείας. Στην ίδια έρευνα εξετάστηκαν οι επιπτώσεις της πανδημίας στους φοιτητές που σπούδαζαν μουσική ανάλογα με την κατεύθυνση που βρίσκονταν. Οι σπουδαστές εκτέλεσης οργάνου ή φωνής φάνηκε ότι ανησύχησαν περισσότερο για τον ιό, διότι αντιλήφθηκαν πως μια λοίμωξη θα ήταν ελαφρώς πιο σοβαρή και θα επηρέαζε ίσως την απόδοση τους στο παίξιμο/τραγούδι, σε σχέση με τους σπουδαστές μουσικής παιδαγωγικής.

Ένα ακόμη πρόβλημα που προέκυψε με την εξ αποστάσεως διδασκαλία είναι το γεγονός ότι σε κάποιες χώρες η μουσική εκπαίδευση βασιζόταν σε μοντέλα χρηματοδότησης τα οποία με την αναστολή των δια ζώσης μαθημάτων είτε σταμάτησαν είτε προσαρμόστηκαν σε μία νέα βάση. Αυτό είχε αρνητικές επιπτώσεις στους εκπαιδευτικούς και το εισόδημά τους, καθώς αρκετοί απολύθηκαν. Διαδοχικά, οι απολύσεις οδήγησαν κάποιους στην αναζήτηση δουλειάς ως αυτοαπασχολούμενοι δάσκαλοι μουσικής με μέτριο εισόδημα, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό των

καθηγητών μουσικής έμειναν άνεργοι. Αυτό είχε ως συνέπεια, οι εκπαιδευτικοί μουσικής να ζουν με τον φόβο ότι ενδεχομένως με την έναρξη της δια ζώσης εκπαίδευσης δεν θα υπάρχουν θέσεις διορισμού για όλο το εργατικό δυναμικό (Daubney & Fautley 2020).

1.2. Οι θετικές επιδράσεις της εξ αποστάσεως Μουσικής εκπαίδευσης

Κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19, οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να διεξάγουν διαδικτυακές δραστηριότητες διδασκαλίας και μάθησης που ήταν αρκετά πρωτόγνωρες για αυτούς, αφού δεν είχαν πραγματοποιηθεί ποτέ ξανά στο παρελθόν. Η κατάσταση αυτή όμως, παρείχε στους εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να επωφεληθούν από τις διάφορες ψηφιακές πλατφόρμες που έμαθαν να χρησιμοποιούν, φτιάχνοντας καινοτόμα πλάνα διδασκαλίας. Τους έδωσε την ευκαιρία να αναπτύξουν κάποτε πιο δημιουργικές ιδέες και να δοκιμάσουν νέους τρόπους διδασκαλίας που δεν είχαν ποτέ πριν εφαρμοστεί στη μουσική εκπαίδευση. Τους βοήθησε ακόμη να εξοικειωθούν με την ψηφιακή τεχνολογία, πράγμα αρκετά σημαντικό καθώς στη σημερινή, «μεταμοντέρνα» εποχή όπως χαρακτηρίστηκε από την Octaviani (2021), η τεχνολογία ξεκίνησε να εντάσσεται με πολύ γρήγορους ρυθμούς στην εκπαίδευση.

Σύμφωνα με τη μελέτη των Daubney & Fautley (2020) ένα αρκετά ενθαρρυντικό γεγονός και σημάδι εξέλιξης, ήταν ότι αρκετοί οργανισμοί σε διάφορες χώρες ανέλαβαν να βρουν νέους και διαφορετικούς τρόπους για να διευκολύνουν τους εκπαιδευτικούς με την εξ αποστάσεως διδασκαλία. Ακόμη, η προσπάθεια των ίδιων των μουσικών και των εκπαιδευτικών μουσικής, αποκάλυψαν πόσο ευρεία και διαθεματική μπορεί να είναι η διαδικασία της μουσικής εκπαίδευσης (Daubney & Fautley, 2020). Μάλιστα η εξ αποστάσεως μάθηση, τους έδωσε την ευκαιρία να διευρύνουν τα προγράμματα σπουδών τους, ώστε να συμπεριλάβουν δημιουργικές δραστηριότητες, θεωρία της μουσικής και τεχνολογία (Hash, 2021).

Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της καραντίνας, οι μαθητές αλλά και οι καθηγητές απέκτησαν περισσότερο ελεύθερο χρόνο πράγμα το οποίο βοήθησε στη διεξαγωγή της μάθησης, αφού τα ωράρια ήταν πιο ευέλικτα και μπορούσαν να προσαρμοστούν στις ανάγκες των μαθητών. Ενώ παράλληλα, ένα ποσοστό των μαθητών φάνηκε ότι είχε αυξημένη ενασχόληση με τη μουσική λόγω του αρκετού ελεύθερου χρόνου που απέκτησαν (Rosset, Baumann & Altenmüller 2021). Σε κάποιες μελέτες, σημειώθηκε ότι η διαδικτυακή διδασκαλία παρείχε περισσότερες ευκαιρίες στους εκπαιδευτικούς να έρθουν σε επαφή με τους μαθητές τους, προάγοντας την ανταλλαγή

ιδεών και καλλιεργώντας την επικοινωνία μεταξύ τους (Shaw & Mayo, 2021· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020· Ververis & Apostolis, 2020). Τέλος, η αδυναμία του ταυτόχρονου παιχνιδιού που αντιμετώπισαν οι μαθητές και οι καθηγητές κάτω από τις συνθήκες της εξ αποστάσεως διδασκαλίας, φαίνεται ότι εν τέλει κάποιους τους ευνόησε, αφού τους οδήγησε να ξεκινήσουν ένα νέο, πιο δημιουργικό τρόπο διαδικτυακού παιχνιδιού. Μέσω των βιντεοσκοπήσεων και των προχογραφήσεων οι μουσικοί προσπάθησαν να παίξουν ξανά όλοι μαζί. Σύμφωνα μάλιστα με τους Daubney & Fautley ήταν εντυπωσιακός ο ζήλος που έδειξαν συνολικά οι μουσικοί, μεγάλοι και μικροί, όλων των επιπέδων για να συμμετάσχουν ή να διοργανώσουν διαδικτυακά μουσικά βίντεο και συναυλίες στην προσπάθειά τους να κρατήσουν την ομάδα ενωμένη και να διατηρήσουν το συναίσθημα του «ανήκειν».

1.3. Ψηφιακές πλατφόρμες που χρησιμοποιήθηκαν στην εξ αποστάσεως Μουσική Εκπαίδευση

Η επιλογή και η χρήση των ψηφιακών πλατφόρμων είναι πρόκληση για πολλούς εκπαιδευτικούς, αφού πρέπει να επιλέγουν κάθε φορά σύμφωνα με τις ανάγκες του μαθήματος, τις αντίστοιχες πλατφόρμες και παράλληλα να διατηρήσουν την καινοτομία και τη δημιουργικότητα στο μάθημά τους (Octaviani, 2021). Οι πλατφόρμες που χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο στην διαδικτυακή μάθηση ήταν το Zoom και το Skype για τηλεδιάσκεψεις και διαδικτυακά σεμινάρια, το Google Meet για συνέδρια και συναυλίες έως 250 ατόμων, το Google Drive για την παράδοση διδακτικού υλικού, το YouTube για τα μουσικά βίντεο και τα εκπαιδευτικά κανάλια, το WhatsApp για κλήσεις και άμεση ανταλλαγή μηνυμάτων, το Google Classroom για τη βοήθεια δημιουργίας εικονικών τάξεων με οργανωμένο τρόπο, το PowerPoint για τη δημιουργία παρουσιάσεων και τέλος το Google Forms για τη δημιουργία κουίζ και ερωτηματολογίων που είχαν σκοπό τη συλλογή δεδομένων για σκοπούς έρευνας (Octaviani 2021· Rosset, Baumann. & Altenmüller 2021· Shaw & Mayo 2021· Calderón-Garrido και Gustems-Carnicer 2021· Ververis & Apostolis, 2020). Τέλος, στην Ελλάδα, το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων δήλωσε ότι χρησιμοποιούσε την πλατφόρμα WebEx, διότι αυτή προτάθηκε από το Υπουργείο Παιδείας για τη διεξαγωγή των μουσικών μαθημάτων (Ververis & Apostolis, 2020). Οι μαθητές και οι καθηγητές όμως δεν έμειναν καθόλου ευχαριστημένοι από την απόδοσή της και την έκριναν ως ακατάλληλη για την διεξαγωγή διαδικτυακών μαθημάτων.

2. Οι επιπτώσεις της πανδημίας στους εφήβους

Η εφηβεία είναι μια περίοδος αρκετά κρίσιμη στην οποία τα παιδιά μετατρέπονται σε ενήλικες, ωριμάζουν, ανακαλύπτουν τον εαυτό τους, μαθαίνουν να είναι αυτόνομα και αποκτούν σιγά σιγά τη δική τους προσωπικότητα. Καθ' όλη τη διάρκεια της εφηβείας τα παιδιά βασίζονται πάρα πολύ στις σχέσεις και την αλληλεπίδραση με άλλους συνομηλίκους, καθώς η μεταξύ τους σχέση παίζει καθοριστικό ρόλο στη ανάπτυξη της ταυτότητας τους (Deolmi & Pisani, 2020· Jones, Mitra & Bhuiyan, 2021· Branje & Morris, 2021). Πανδημίες με μεγάλη μεταδοτικότητα όμως, όπως αυτή της Covid-19, παρεμβαίνουν άμεσα στην αναπτυξιακή πορεία της εφηβείας, ειδικότερα εξαιτίας της εφαρμογής σκληρών μέτρων κοινωνικής απόστασης και εγκλεισμού για την καταπολέμηση της νόσου.

2.1. Επιπτώσεις με αρνητική χροιά για τους εφήβους

Σύμφωνα με αρκετές έρευνες, η μεγάλη και ξαφνική αλλαγή στη ρουτίνα των παιδιών, η κοινωνική απομόνωση, ο περιορισμός της κινητικότητας και η απαγόρευση πολλών δραστηριοτήτων, φαίνεται ότι τα έκαναν να βιώσουν αισθήματα μοναξιάς και επηρέασαν την ψυχική τους ευημερία (Chaturvedi, Vishwakarma & Singh, 2021· Imran, Aamer, Sharif et. al. 2020· Saurabh & Ranjan, 2020· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020). Συγκεκριμένα, η κοινωνική απομόνωση και η μοναξιά συσχετίστηκαν με την κατάθλιψη, το κοινωνικό άγχος, τις διατροφικές διαταραχές, ακόμη και με τον αυτοτραυματισμό και τον αυτοκτονικό ιδεασμό (Deolmi & Pisani, 2020· Jones, Mitra & Bhuiyan, 2021· Branje & Morris, 2021). Κάποιοι έφηβοι κατά τη διάρκεια της πανδημίας βίωσαν ψυχολογικές προκλήσεις όπως το άγχος και την εμφάνιση καταθλιπτικών συμπτωμάτων που οφείλονταν στην έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης (Jones, et al., 2021· Deolmi & Pisani, 2020). Συχνά ένιωθαν κουρασμένοι, ευερέθιστοι, νευρικοί, ενοχλημένοι, με κακή όρεξη, με υπερβολικές ανησυχίες και μειωμένο ενδιαφέρον για να κάνουν πράγματα (Deolmi & Pisani, 2020· Imran, Zeshan & Pervaiz, 2020· Saurabh & Ranjan, 2020). Στην έρευνα των Branje και Morris (2021), ομάδες εφήβων που ήταν πιο εσωστρεφείς δήλωσαν ότι κατά τη διάρκεια της πανδημίας ένιωσαν μοναξιά χωρίς όμως αυτό να επιφέρει μεγάλες αλλαγές στην ψυχολογική τους κατάσταση. Σε αντίθεση, οι πιο εξωστρεφείς έφηβοι φαίνεται ότι βίωσαν συναισθήματα μοναξιάς τα οποία επέφεραν αυξημένα επίπεδα καταθλιπτικών συμπτωμάτων. Οι γονείς παρατήρησαν αλλαγές στη συναισθηματική κατάσταση και τη συμπεριφορά των παιδιών τους, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη δυσκολία συγκέντρωσης, την πλήξη, τη νευρικότητα, την ανησυχία και τη

μοναξιά (Imran, Aamer, Sharif et. al. 2020) ενώ τα παιδιά που τέθηκαν σε καραντίνα εξέφρασαν περισσότερο άγχος και αισθήματα φόβου, νευρικότητας, θλίψης καθώς και συχνή αϋπνία (Deolmi & Pisani, 2020). Όταν η πανδημία κορυφώθηκε και ο αριθμός των θετικών κρουσμάτων και των θανάτων αυξήθηκε, τα παιδιά και οι έφηβοι είχαν να αντιμετωπίσουν τον φόβο μήπως νοσήσουν, αλλά και τον φόβο της απώλειας αγαπημένων προσώπων. Κάποια παιδιά βίωσαν για πρώτη φορά την απώλεια ενός κοντινού τους ανθρώπου χωρίς να έχουν την ευκαιρία να τον αποχαιρετήσουν, γεγονός το οποίο επέφερε σε ορισμένα ψυχολογικό τραύμα (Deolmi & Pisani, 2020· Imran, Aamer, Sharif et. al. 2020· Imran, Zeshan & Pervaiz, 2020). Μερικοί έφηβοι με την υποψία και μόνο ότι έχουν covid-19 ή επειδή διαγνώστηκαν με τη νόσο, στιγματίστηκαν από τους συμμαθητές τους πράγμα το οποίο τους επηρέασε κοινωνικά και ψυχολογικά (Deolmi & Pisani, 2020· Imran, Aamer, Sharif et. al. 2020· Imran, Zeshan & Pervaiz, 2020· Saurabh & Ranjan, 2020). Κοινός παραμένει ο προβληματισμός σε κάποιες έρευνες σχετικά με τις επιπτώσεις της πανδημίας και την περίπτωση κάποιοι έφηβοι να παρουσιάσουν Διαταραχή Μετατραυματικού Στρες ή να αντιμετωπίσουν δυσκολίες με την επιστροφή τους στις κοινωνικές τους δραστηριότητες (Deolmi & Pisani, 2020· Imran, Aamer, Sharif et. al. 2020· Jones, Mitra & Bhuiyan, 2021).

Σημαντική ήταν η επίπτωση της πανδημίας και στην ακαδημαϊκή ζωή των εφήβων, καθώς αρκετοί στερήθηκαν πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση. Το γεγονός αυτό επέφερε σε κάποιους μαθητές σοβαρές ψυχολογικές επιπτώσεις (Chaturvedi, et al. 2021). Ακόμη, στο σχολικό περιβάλλον οι μαθητές είχαν τη δυνατότητα να συναναστραφούν με τους συμμαθητές τους αναπτύσσοντας με αυτό τον τρόπο σημαντικές κοινωνικές δεξιότητες, πράγμα το οποίο δεν ήταν εφικτό με το κλείσιμο των σχολείων και την εξ αποστάσεως εκπαίδευση (Chaturvedi, et al. 2021). Επιπλέον, οι οικογένειες που επηρεάστηκαν οικονομικά από την πανδημία αδυνατούσαν να προσφέρουν τις υποδομές και τα απαραίτητα μέσα για την διαδικτυακή μάθηση στερώντας αυτό το δικαίωμα στα παιδιά τους (Chaturvedi, et al. 2021· Deolmi & Pisani, 2020· Imran, Zeshan & Pervaiz, 2020· Branje & Morris, 2021). Οι έφηβοι ήταν εύκολο να αντιληφθούν τις οικονομικές απώλειες και το άγχος των γονέων τους, πράγμα το οποίο τους δημιουργούσε αυξανόμενα αισθήματα αβεβαιότητας και άγχους (Deolmi & Pisani, 2020· Saurabh & Ranjan, 2020).

Ένα γεγονός που απασχόλησε ιδιαίτερα τους ερευνητές ήταν η αύξηση των ποσοστών βίας, κακοποίησης, παραμέλησης και εκμετάλλευσης των παιδιών. Αρκετοί ήταν οι γονείς που

έχασαν τη δουλειά τους βιώνοντας οικονομική ύφεση, ενώ ταυτόχρονα άλλαξε σημαντικά η καθημερινή τους ρουτίνα αφού απομονώθηκαν στο σπίτι. Η ξαφνική ανάγκη να φροντίζουν τα παιδιά τους όλη την ημέρα, χωρίς τη δυνατότητα να οργανώσουν για τους ίδιους μια ψυχαγωγική δραστηριότητα, σε συνδυασμό με τον φόβο μόλυνσης, την πλήξη και την απογοήτευση, αρκετές φορές είχε ως αποτέλεσμα να ξεσπούν βίαια πάνω στα παιδιά τους. Με το κλείσιμο όμως των σχολείων και των δημόσιων χώρων, τα παιδιά δεν είχαν τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με άλλα άτομα, με αποτέλεσμα τα περισσότερα να μην μπορούν να ζητήσουν οποιαδήποτε βοήθεια (Deolmi & Pisani, 2020· Chaturvedi, et al. 2021· Imran, Aamer, Sharif et. al. 2020· Imran, Zeshan & Pervaiz, 2020).

Πολλοί γονείς την περίοδο της πανδημίας βρίσκονταν κάτω από πολύ άγχος και φόβο και μετέδιδαν άμεσα τα συναισθήματα αυτά στα παιδιά τους. Το γονικό στρες όπως έχει αποδειχθεί, προκαλεί την εμφάνιση στρες στα παιδιά καθώς αυτά είναι εξαιρετικά ευαίσθητα στη συναισθηματική κατάσταση των ενηλίκων γύρω τους. Οι γονείς αποτελούν για αυτά την βασική πηγή ασφάλειας και συναισθηματικής ευημερίας. Για το λόγο αυτό, οι γονείς για να βοηθούν τα παιδιά τους σε δύσκολες συνθήκες όπως αυτή της πανδημίας Covid-19, πρέπει να διατηρούν πρώτα τη δική τους ηρεμία, πράγμα το οποίο είναι αρκετά δύσκολο να επιτευχθεί (Imran, Aamer, Sharif et. al. 2020· Imran, Zeshan & Pervaiz, 2020). Σε κάθε περίπτωση τα παιδιά λόγω του εγκλεισμού μπορούσαν να κοινωνικοποιηθούν και να αλληλεπιδράσουν μόνο με τα άτομα από την οικογένειά τους. Οι περισσότεροι έφηβοι ανέφεραν ότι είχαν κοινωνικές σχέσεις με τα μέλη της οικογένειάς τους, ενώ λιγότεροι ανέφεραν πως δεν είχαν καλές σχέσεις με την οικογένειά τους. Σύμφωνα με τους Chaturvedi, Vishwakarma και Singh (2021) οι δυσκολίες στις οικογενειακές σχέσεις των εφήβων κατά τη διάρκεια της καραντίνας άφησαν ένα αρνητικό αποτύπωμα στην κατάσταση της υγείας τους.

Ταυτόχρονα, η σωματική δραστηριότητα των παιδιών μειώθηκε, ενώ αυξήθηκε κατά πολύ ο χρόνος που περνούσαν μπροστά στις οθόνες. Απορυθμίστηκαν οι ώρες ύπνου και ξεκούρασης τους και ανέπτυξαν κακές διατροφικές συνήθειες οι οποίες οδήγησαν σε αύξηση του σωματικού βάρους, κάτι που ανέφερε το 50% των μαθητών (Imran, Aamer, Sharif et. al. 2020· Chaturvedi, et al. 2021· Branje & Morris, 2021). Έρευνες έδειξαν ότι η υπερβολική έκθεση στην τηλεόραση οδήγησε σε αυξημένα περιστατικά διαταραχής Μετατραυματικού Στρες (PTSD) και άλλων διαταραχών ψυχικής υγείας (Deolmi & Pisani, 2020· Imran, Aamer, Sharif, et. al. 2020· Imran,

Zeshan & Pervaiz, 2020· Jones, et al. 2021). Υπάρχουν φόβοι ότι παρόμοιες διαταραχές μπορεί να αναπτυχθούν στα παιδιά λόγω της υπερβολικής και ανεξέλεγκτης χρήσης των ηλεκτρονικών παιχνιδιών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Επιπλέον, η υπερβολική χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης καθιστά τα παιδιά ευάλωτα σε διαδικτυακά αρπακτικά (online predators), διαδικτυακό εκφοβισμό και δυνητικά επιβλαβές περιεχόμενο (Imran, Zeshan & Pervaiz, 2020). Ακόμη, πολλά παιδιά και έφηβοι ενημερώνονται για την πανδημία από συγκεκριμένα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τα ηλεκτρονικά και κοινωνικά μέσα από τη μία παρέχουν συνεχείς ενημερώσεις για την κατάσταση σε διεθνές επίπεδο και συμβουλεύουν τους ανθρώπους για τα μέτρα που πρέπει να υιοθετήσουν, αλλά από την άλλη, στοχεύουν στο να εντυπωσιάσουν το κοινό και συχνά διαδίδουν παραπληροφόρηση (Imran, Zeshan & Pervaiz, 2020).

Λόγω των εντολών παραμονής στο σπίτι, του κλεισίματος των σχολείων και των νέων μεθόδων μάθησης, οι μαθητές αναζήτησαν τρόπους σύνδεσης και κοινωνικοποίησης που δεν ήταν εν τέλει παραγωγικοί για τη βέλτιστη υγεία τους. Οι τρόποι αυτοί είχαν ως αποτέλεσμα τον εθισμό στα smartphones και στο διαδίκτυο. Και οι δύο μορφές εθισμού οδήγησαν σε αρνητικά αποτελέσματα για την ψυχική υγεία των εφήβων. Αρκετές μελέτες που ασχολήθηκαν με την κατάθλιψη στους εφήβους, εντόπισαν συσχέτιση μεταξύ της κατάθλιψης και του εθισμού στη χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης που σχετίζεται με την COVID-19, όπως ο εθισμός στα έξυπνα τηλέφωνα και στο διαδίκτυο. Ακόμη, έφηβοι που έκαναν χρήση ναρκωτικών, παρά το γεγονός ότι αναγκάστηκαν να παραμείνουν στο σπίτι, εξακολουθούσαν να κάνουν χρήση κυρίως αλκοόλ και κάνναβης και μάλιστα αυξημένη κατά τη διάρκεια της πανδημίας (Jones, Mitra & Bhuiyan, 2021).

2.2. Ευάλωτες περιπτώσεις εφήβων

Σημαντικές ήταν οι επιπτώσεις της πανδημίας σε εφήβους που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες. Η καθημερινή ρουτίνα των μαθητών διαταράχθηκε σημαντικά και απότομα και η επαφή με την ομάδα των συμμαθητών τους δεν ήταν δυνατή. Αυτό δημιούργησε αισθήματα αβεβαιότητας σε μαθητές με προϋπάρχοντα προβλήματα ψυχικής υγείας (Deolmi & Pisani, 2020). Η πανδημία επίσης επηρέασε τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, τα οποία με το κλείσιμο των ειδικών σχολείων δεν μπόρεσαν να σημειώσουν πρόοδο στις βασικές τους δεξιότητες. Οι οικογένειές τους κλήθηκαν να τα φροντίζουν χωρίς την υποστήριξη των εκπαιδευτικών και των εξωσχολικών δραστηριοτήτων, ενώ έπρεπε να αντιμετωπίσουν την ξαφνική αλλαγή της καθημερινής τους

ρουτίνας, πράγμα το οποίο δεν ήταν εύκολο για τα παιδιά αυτής της ευάλωτης ομάδας (Deolmi & Pisani, 2020). Έφηβοι που ανήκουν στην κοινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ (LGBTQI+) κατά τη διάρκεια της καραντίνας εξέφρασαν δυσκολίες στο να διατηρήσουν την ψυχική τους ευεξία, λόγω του ότι αναγκάζονταν να μένουν στο σπίτι με μέλη της οικογένειας που δεν στήριζαν τις πεποιθήσεις και τις επιλογές τους. Ακόμη με την καραντίνα ένιωθαν παραμερισμένοι και μοναχικοί αφού δεν είχαν τη δυνατότητα να συναναστραφούν με την κοινότητα που τους καλλιεργούσε το συναίσθημα του ανήκειν (Jones, Mitra & Bhuiyan, 2021).

2.3. Μία θετική ματιά και τρόποι αντιμετώπισης του άγχους των εφήβων

Η κατ' οίκον καραντίνα και ο ελεύθερος χρόνος επέτρεψε σε αρκετές οικογένειες να ανοίξουν χρονοβόρες συζητήσεις μεταξύ γονέων και παιδιών, οι οποίες φάνηκε ότι είχαν θετικά αποτελέσματα στην ψυχική τους υγεία (Jones, Mitra & Bhuiyan, 2021). Σε κάποιους εφήβους, οι ξαφνικές αλλαγές που προκλήθηκαν από τον εγκλεισμό, συνοδεύτηκαν από μείωση του καθημερινού στρες και της κοινωνικής πίεσης, που έπαιξαν ρόλο στην ανάπτυξη της ψυχικής τους υγείας και ευημερίας (Branje & Morris, 2021). Ακόμη, κάποιοι έφηβοι κατάφεραν να συνεχίσουν τις σχολικές τους εργασίες από το σπίτι μέσω του διαδικτύου και αλληλεπίδρασαν με φίλους μέσω των εικονικών πλατφόρμων. Αυτοί οι έφηβοι φάνηκε ότι ήταν αρκετά ανθεκτικοί κατά τη διάρκεια της πανδημίας και βίωσαν θετικές επιπτώσεις από αυτήν (Branje & Morris, 2021).

Η πλειοψηφία των μαθητών προτίμησε τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως μέσο χαλάρωσης του άγχους και του stress (Chaturvedi, Vishwakarma & Singh, 2021). Το YouTube (39%) ήταν η προτιμώμενη πλατφόρμα για την ηλικιακή ομάδα «7-17», ακολουθούμενη από το Whatsapp (35%) και το Instagram (17%) [...] Ορισμένα άτομα ηλικίας κάτω των 13 ετών χρησιμοποίησαν το Instagram, το Whatsapp και το Snapchat. Για την ηλικιακή ομάδα «18-22», το Instagram (39%) ήταν ο πιο προτιμώμενος ιστότοπος δικτύωσης και οι ερωτηθέντες στην ηλικιακή ομάδα '23-59' προτιμούσαν το WhatsApp (38%), (Chaturvedi, Vishwakarma & Singh, 2021, p. 4).

3. Τα οφέλη του χορωδιακού τραγουδιού

Τα οφέλη του χορωδιακού τραγουδιού είναι ένα πεδίο που απασχολεί εδώ και χρόνια πολλούς ερευνητές. Έχει πραγματοποιηθεί πλήθος ερευνών στην προσπάθειά τους να εξετάσουν και να

αναλύσουν, σε ποιους τομείς της ζωής τους επηρεάζονται θετικά οι συμμετέχοντες των χορωδιών. Μέσα από αυτές, σκιαγραφείται πληθώρα πληροφοριών που συνδέουν το ομαδικό τραγούδι με ψυχοσωματικά, διαπροσωπικά και κοινωνικά, πνευματικά αλλά και μουσικά οφέλη.

3.1. Ψυχοσωματικά Οφέλη

Τα άτομα που συμμετέχουν σε χορωδία, φαίνεται ότι αντιλαμβάνονται το τραγούδι ως μια αποτελεσματική θεραπεία, ως μια διασκεδαστική εμπειρία, που τους βελτιώνει τη διάθεση και την υγεία, ενώ παράλληλα τους οδηγεί προς την ευημερία. Αποδεδειγμένα, το χορωδιακό τραγούδι συμβάλλει θετικά στην ψυχολογική κατάσταση των συμμετεχόντων και στην τόνωση του συμπαθητικού νευρικού συστήματος (Fernández-Herranz, N., Ferreras-Mencia, S., Arribas-Marín, J. M., & Corraliza, J. A. 2021). Σύμφωνα με την έρευνα των Dingle et al. το ομαδικό τραγούδι μπορεί να βελτιώσει την ποιότητα ζωής των χορωδιών και τα συμπτώματα κατάθλιψης, άγχους και στρες. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της φυσικής απελευθέρωσης ενδορφίνης και μείωσης της κορτιζόλης κατά τη διάρκεια του τραγουδιού (Orton & Pitts, 2018). Η ορμόνη κορτιζόλη είναι ένας από τους πιο γνωστούς βιοδείκτες που μελετάται σε σχέση με το τραγούδι. Έτσι και στη μελέτη των Dingle et al. (2019) εξετάστηκε και βρέθηκε ότι σε συνθήκες πρόβας όπου το στρες ήταν χαμηλό η περιεκτικότητα κορτιζόλης στο σάλιο ήταν μειωμένη, ενώ αντίθετα σε συνθήκες συναυλιών με υψηλό στρες, τα επίπεδα κορτιζόλης ήταν αυξημένα. Το άρθρο των Fernandez et al. (2021) αναφέρει ότι, με το ομαδικό τραγούδι οι συμμετέχοντες συγκεντρώνονται στη διαδικασία του τραγουδιού επιτυγχάνοντας ένα αίσθημα χαλάρωσης. Παράλληλα βελτιώνεται η στάση του σώματός τους και η αναπνευστική τους λειτουργία μέσω των χορωδιακών ασκήσεων που πραγματοποιούνται για να υπάρχει καλύτερος έλεγχος της αναπνοής (Fernandez et al. 2021· Moss et al. 2018· Lynch & Wilson, 2018· Mellor, 2013).

Το τραγούδι φαίνεται ότι ενισχύει το ανοσοποιητικό σύστημα μέσω της παραγωγής εκκριτικής ανοσοσφαιρίνης Α, ενώ παράλληλα έχει τη δυνατότητα να ανακουφίζει από τον σωματικό πόνο και τη μυϊκή ένταση. Βελτιώνει τη φυσική λειτουργία του οργανισμού και την αρτηριακή πίεση (Moss et al. 2018· Dingle et al. 2019· Mellor, 2013). Ένα από τα οφέλη που αναγνώρισαν οι συμμετέχοντες στο χορωδιακό τραγούδι ήταν η ικανοποίηση που σχετίζεται με την επίτευξη στόχων. Ένας από τους στόχους που θέτουν οι χορωδοί σε ένα σύνολο, είναι η πραγματοποίηση επιτυχημένων συναυλιών. Με τη συμμετοχή τους σε τέτοιες συναυλίες, οι κόποι τους ανταμείβονται και αποκτούν το συναίσθημα της ικανοποίησης το οποίο ωφελεί τον

οργανισμό και την ευεξία τους (Fernandez et al., 2021· Mellor, 2013). Συχνά, μετά από παραστάσεις ή πρόβες, οι χορωδοί αναφέρουν ότι αισθάνθηκαν αισιοδοξία, ενέργεια και ζωντάνια, γεγονός που επιβεβαιώνει τα συναισθηματικά οφέλη του τραγουδιού (Fernandez et al., 2021· Mellor, 2013). Σε άλλη έρευνα παρατηρήθηκε ότι η χορωδιακή πρόβα βελτιώνει τη συγκέντρωση και τη μνήμη των συμμετεχόντων και παράλληλα αυξάνει την αυτοεκτίμησή τους (Lynch & Wilson, 2018). Με το τραγούδι οι χορωδοί έχουν τη δυνατότητα να απελευθερωθούν, να εκτονωθούν και να ξεχάσουν για λίγο τις έγνοιες τους (Mellor, 2018).

3.2. Διαπροσωπικά και Κοινωνικά Οφέλη

Σε προσωπικό αλλά και κοινωνικό επίπεδο το ομαδικό τραγούδι βοηθά τους χορωδούς να βελτιώσουν την αυτοπεποίθησή τους και τις διαπροσωπικές τους δεξιότητες. Προσδίδει νόημα και δομή στην καθημερινή ζωή των συμμετεχόντων (Lynch & Wilson, 2018). Καλλιεργεί το συναίσθημα του «ανήκειν» και μειώνει τα συναισθήματα κοινωνικής απομόνωσης, ενώ παράλληλα διδάσκει στους συμμετέχοντες να είναι πιο ανεκτικοί με τα λάθη των άλλων (Fernandez et al., 2021). Με το χορωδιακό τραγούδι επιτυγχάνεται γρηγορότερα ο κοινωνικός δεσμός μεταξύ των μελών σε αντίθεση με άλλες ομάδες νεών (Dingle et al., 2019· Fernandez et al., 2021· Mellor, 2013). Σε μια συγκριτική μελέτη που πραγματοποιήθηκε από τους Dingle et al. (2019) οι χορωδοί σε αντίθεση με τους αθλητές ομαδικών αθλημάτων θεωρούν την χορωδία τους μια κοινωνική ομάδα με πιο ισχυρούς δεσμούς.

Η κοινωνική σύνδεση παρουσιάστηκε ως κυρίαρχο θέμα για τους συμμετέχοντες, οι οποίοι αναγνώρισαν το χορωδιακό τραγούδι ως μια ευκαιρία να κοινωνικοποιηθούν. Η τακτική πρόβα χαρακτηρίστηκε ως μια σημαντική κοινωνική δραστηριότητα και διέξοδος, ενώ δόθηκε σημασία στην κοινωνική αλληλεπίδραση, την κοινωνική σύνδεση, το δέσιμο και την κοινωνική ένταξη μεταξύ των χορωδών. Το ομαδικό τραγούδι προσεγγίζεται με βάση την κοινωνική ταυτότητα των συμμετεχόντων (Dingle et al., 2019). Οι συμμετέχοντες μέσα από τις χορωδιακές δράσεις αποκτούν πρόσβαση σε πόρους που βασίζονται στην ομάδα όπως: νόημα, έλεγχος, υποστήριξη και εκτίμηση, τα οποία οδηγούν προς το αίσθημα της ευημερίας. Σύμφωνα όμως με την παραπάνω προσέγγιση, η αναγνώριση της ομάδας είναι αυτή που προσφέρει οφέλη στην υγεία και την ευημερία των μελών της και όχι το τραγούδι καθ' αυτό. Παρόλα αυτά το ομαδικό τραγούδι αποτελεί ένα μέσο ενθάρρυνσης και ταύτισης, ενώ αναγνωρίζεται ότι έχει την τάση να δένει τους ανθρώπους μεταξύ τους (Dingle et al. 2019). Στην έρευνα των Ere & Öztuğ (2020), τα

αποτελέσματα έδειξαν ότι οι πιο ευεργετικές πτυχές της συμμετοχής σε μια χορωδία για τους συμμετέχοντες ήταν: η κοινή σκέψη, η κοινή κίνηση, το μοίρασμα και η αίσθηση ευθύνης. Μια άλλη έρευνα ανέφερε ότι οι συμμετέχοντες περιέγραψαν τις επιδράσεις της χορωδιακής πρόβας με όρους φροντίδας και ενδιαφέροντος ο ένας για τον άλλον, ευχαρίστησης και συντροφικότητας (Mellor, 2018).

3.3. Πνευματικά Οφέλη

Αρκετά άτομα αναφέρουν ότι με το ομαδικό τραγούδι ανοίγει ένας «χώρος» στο σώμα και το μυαλό τους παρομοιάζοντάς το με ένα μικρό διαλογισμό. Μια σύντομη χρονική στιγμή όπου δεν σκέφτονται τίποτα, τρία περίπου λεπτά καθαρού τραγουδιού όπου με κάποιο τρόπο καταφέρνει και καθαρίζει το μυαλό και το σώμα τους. Με τη συμμετοχή τους στο ομαδικό τραγούδι έχουν την αίσθηση ότι τροφοδοτούν το πνεύμα τους με θετική ενέργεια, αγάπη και ελευθερία, ανακουφίζεται η ψυχή τους και κατανοούν καλύτερα την πνευματική φύση των τραγουδιών (Mellor, 2013).

Η έρευνα των Lynch και Wilson (2018), έδειξε σημαντική αύξηση των επιπέδων αυτοαναφερόμενης ενσυνειδητότητας μετά την πρόβα της χορωδίας, καθώς και σημαντική αύξηση των επιπέδων ενσυνειδητότητας μετά την περίοδο ακρόασης μουσικής. Παρ' όλα αυτά, το μέγεθος της επίδρασης της αύξησης των επιπέδων ενσυνειδητότητας ήταν πολύ μεγαλύτερο για τη συνθήκη του χορωδιακού τραγουδιού από ό,τι για την ακρόαση μουσικής. Το εύρημα αυτό υποστηρίζει την υπόθεση ότι η πρόκληση μιας κατάστασης προσοχής είναι ένας εύλογος γενεσιουργός μηχανισμός μεταξύ του χορωδιακού τραγουδιού και της αίσθησης ευεξίας που αναφέρουν οι χορωδοί μετά από μια πρόβα (Lynch & Wilson, 2018).

3.4. Μουσικά Οφέλη

Η χορωδιακή πρακτική είναι ένας από τους πιο θεμελιώδεις και αποτελεσματικούς, αλλά και διαδεδομένους τομείς της μουσικής εκπαίδευσης. Σε σχέση με τις αρχές της φωνητικής εκπαίδευσης και τους γενικούς στόχους ενός μουσικού προγράμματος, η χορωδιακή εκπαίδευση διαμορφώνεται από έννοιες και δραστηριότητες όπως οι πρακτικές ασκήσεις, το σολφέζ, η αρμονία, η ερμηνεία, η συλλογική ευθύνη, η χορωδιακή κουλτούρα και τα στιλιστικά χαρακτηριστικά της. Τα μαθήματα χορωδίας είναι πολυδιάστατα και οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν ποικίλες μουσικές δεξιότητες (Ere & Öztuğ, 2020). Οι συμμετέχοντες,

πράγματι αναγνώρισαν ότι με τη συμμετοχή τους στις χορωδιακές πρόβες, απέκτησαν κάποιες νέες δεξιότητες και ικανότητες. Συγκεκριμένα, φαίνεται ότι οι πρόβες βοήθησαν τους χορωδούς να αυτοβελτιωθούν ακουστικά και φωνητικά. Το γεγονός αυτό, τους έδωσε μεγαλύτερο κίνητρο για μάθηση (Fernandez et al., 2021). Ακόμη, οι χορωδοί τόνισαν ότι με τη συμμετοχή τους στη μουσική ομαδική δράση μαθαίνουν πολλά διαφορετικά πράγματα.

Πιο συγκεκριμένα, οι μουσικοί εκπαιδεύονται να ακολουθούν και να διαβάζουν τις κινήσεις του μαέστρου. Διδάσκονται συνεχώς καινούρια τραγούδια και μαθαίνουν να ακούν και να εκτιμούν διαφορετικά μουσικά είδη και κουλτούρες. Εξασκούνται, έτσι ώστε να ακούν ταυτόχρονα τη φωνή τους με τις φωνές των συγχωρωδών τους χωρίς να μπερδεύονται. Επιπλέον, μαθαίνουν να αλληλεπιδρούν μουσικά με την ομάδα και να αναγνωρίζουν τις δικές τους μουσικές δυνατότητες (Moss, H., 2018). Στην έρευνα των Ere και Öztuğ (2020), υπογραμμίζεται ο ρόλος του ομαδικού τραγουδιού στην ανάπτυξη των ακουστικών δεξιοτήτων και της μουσικής ανάγνωσης. Τέλος, τα αποτελέσματα της ίδιας έρευνας έδειξαν ότι η συμμετοχή σε χορωδία ήταν βοηθητική, διότι οι συμμετέχοντες έμαθαν να παίρνουν και να δίνουν σωστά τον τόνο, να ακούν συνειδητά, να αναπτύσσουν την ερμηνεία τους και να ευαισθητοποιούνται μουσικά κατά τη διάρκεια του ομαδικού τραγουδιού.

4. Χορωδιακό τραγούδι εν μέσω πανδημίας

Η μουσική σε όλη τη διάρκεια του πανδημικού αποκλεισμού και της κοινωνικής αποστασιοποίησης, έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο ως μέσο επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων, αφού προσπαθούσαν να σπάσουν με αυτόν τον τρόπο τη ρουτίνα της κλεισούρας από όποιο σημείο του κόσμου και αν βρίσκονταν. Το διαδίκτυο γέμισε με videos που έδειχναν οπερατικές παραστάσεις από μπαλκόνια σε ιταλικά χωριά και ανθρώπους να στέκονται έξω στα πεζοδρόμια τους και να τραγουδούν (Grushka et al. 2020). Οι χορωδοί και οι μαέστροι, με την πανδημία της Covid-19, ήρθαν αντιμέτωποι με μια περίοδο προσωπικής αβεβαιότητας και άγχους για το πώς θα μπορούσαν να διατηρήσουν τη συμμετοχή τους στη χορωδία και το ομαδικό τραγούδι. Οι λόγοι επικεντρώνονταν στην επιθυμία να διατηρηθεί με κάποιο τρόπο η «κανονικότητα» των προβών (Grushka et al. 2020· Daffern, et al. 2021· Sihombing1 et al. 2020). Για το λόγο αυτό αρκετές χορωδίες στράφηκαν σε πλατφόρμες τηλεδιάσκεψης όπως το Zoom ή το Skype για να πραγματοποιήσουν έστω και από μακριά τις χορωδιακές πρόβες (Bendall, 2020). Αρκετοί

ανέφεραν ότι η εικονική χορωδία ήταν χρήσιμη ως μεταβατική λύση, αλλά σε καμία περίπτωση ως μακροπρόθεσμη λύση (Daffern, et al. 2021· Theorell, et al. 2020).

4.1. Ορίζοντας την «Παραδοσιακή» και την «Εικονική» Χορωδία

Σύμφωνα με τον Bendall (2020) παραδοσιακή είναι η χορωδία που πραγματοποιείται δια ζώσης. Στις παραδοσιακές χορωδίες οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να τραγουδούν είτε συνοδευόμενοι με μουσικά όργανα είτε acapella. Μπορούν να χρησιμοποιούν συντονιστή, μαέστρο, προπονητή φωνητικής ή και να είναι πλήρως αυτόνομοι. Η ταυτότητα της παραδοσιακής χορωδίας συνήθως ορίζεται από την επιλογή του ρεπερτορίου τους, τον χώρο ή το ίδρυμα στο οποίο κάνουν πρόβες (και μπορεί να συνδέονται με αυτό) ή άλλους εξωμουσικούς παράγοντες. Οι χορωδοί μπορούν να συμμετάσχουν σε αυτές τις χορωδίες με το να πληρώσουν κάποιο αντίτιμο ή δωρεάν. Σε κάποιες περιπτώσεις οι χορωδοί πληρώνονται για τη συμμετοχή τους. Ο τρόπος εισαγωγής σε μια παραδοσιακή χορωδία μπορεί να είναι ανοικτός ή να εξαρτάται από μια ακρόαση που θα πραγματοποιήσει ο ίδιος ο μαέστρος εξετάζοντας τις ικανότητες του συμμετέχοντα (Bendall, 2020). Οι τραγουδιστές παραδοσιακής χορωδίας συχνά περιγράφουν ένα συναίσθημα που οι ίδιοι ορίζουν ως «κατάσταση τραγουδιού». Πρόκειται για μια κατάσταση που δημιουργείται μόνο στο ομαδικό τραγούδι και τους βοηθά να ερμηνεύσουν τα κομμάτια με μεγαλύτερη εκφραστικότητα (Bendall, 2020).

Ως σύγχρονη ορίζεται μια πρόβα χορωδίας στην οποία οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να επικοινωνήσουν μέσω τηλεδιάσκεψης και να πραγματοποιήσουν την πρόβα σε πραγματικό χρόνο, με τη διαφορά ότι ο μαέστρος και οι χορωδοί δεν βρίσκονται στον ίδιο χώρο (Bendall, 2020). Οι εικονικές χορωδίες μπορούν να πραγματοποιηθούν είτε με σύγχρονη εκπαίδευση (σε πραγματικό χρόνο από διαφορετικό χώρο) είτε με ασύγχρονη εκπαίδευση (διαφορετικό χρόνο και χώρο). Μέσα από τις μελέτες φαίνεται ότι η πλειοψηφία των μαέστρων προτίμησαν την σύγχρονη εκπαίδευση καθώς είναι πιο άμεση και δίνει τη δυνατότητα στην ομάδα να παραμείνει ενωμένη ακόμα και με απομακρυσμένη πρόσβαση (Bendall, 2020).

Ο όρος «virtual» είναι δανεισμός από το μετά-κλασικό λατινικό «virtualis», που αναφέρεται στη δύναμη να παράγει ένα αποτέλεσμα. Η σύνδεση της λέξης virtual με τους υπολογιστές και την τεχνολογία είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο, με την ιδέα των ψευδαισθητικών χαρακτήρων και αντικειμένων να μεταφέρεται για πρώτη φορά στο γαλλικό θέατρο της πρωτοπορίας της δεκαετίας του 1930 (Bendall, 2020).

Ο Bendall (2020) ορίζει την εικονική χορωδία ως ένα πολυτροπικό δημιουργικό προϊόν που συνδυάζει πτυχές της μεθοδολογίας και της μορφής της χορωδιακής μουσικής εκτέλεσης με τις υλικότητες της δημιουργίας μέσω ενημέρωσης. Οι Ere & Öztuğ (2020) ορίζουν την εικονική χορωδία σαν μια ηχογράφιση που παράγεται από υπολογιστή και μιμείται έναν ρεαλιστικό ήχο χορωδίας. Παρόλα αυτά ο όρος «εικονική χορωδία» αποδίδεται στον σύγχρονο συνθέτη Eric Whitacre, ο οποίος συνέλεξε 2,052 μεμονωμένες ηχογραφήσεις ανθρώπων που τραγουδούσαν την ίδια μουσική και συνδύασε τα ηχητικά αυτά αποσπάσματα σε ένα. (Ere & Öztuğ, 2020· Daffern, et al. 2021· Bendall C. 2020· Grushka et al. 2020· Theorell, et al. 2020· Sihombing1 et al. 2020).

Χάρη στον Whitacre οι εικονικές χορωδίες αποτελούσαν καινοτομία πριν το ξέσπασμα της πανδημίας. Η χορωδία του είναι μια από τις πιο γνωστές, αν όχι η γνωστότερη εικονική χορωδία, η οποία αρχικά περιλάμβανε multi-tracking σόλο ηχογραφήσεις, ενώ αργότερα αναπτύχθηκε με σκοπό να συμπεριλάβει σε πραγματικό χρόνο, ερμηνευτές από όλο τον κόσμο (Daffern, et al. 2021· Bendall, 2020). Στις εικονικές χορωδίες, συχνά υιοθετείται το μοντέλο πολλαπλών καναλιών (multi-track model) που χρησιμοποιεί ο Whitacre (Daffern, et al. 2021· Bendall, 2020· Ere & Öztuğ, 2020). Με το μοντέλο αυτό οι συμμετέχοντες έχουν τη δυνατότητα να ηχογραφήσουν τη φωνή τους εντελώς ανεξάρτητα ή να ακολουθήσουν την καθοδήγηση από κάποιο click track, backing track ή άλλου οδηγού, που συνήθως δίνεται από το μαέστρο ή από όποιον επεξεργάζεται το έργο. Οι οδηγοί αυτοί συνήθως περιλαμβάνουν τις αναπνοές του κομματιού, τη σωστή άρθρωση, τις αλλαγές των δυναμικών μέσα στο κομμάτι και άλλα μουσικά στοιχεία.

Φαίνεται ότι τα έργα εικονικής χορωδίας που ηχογραφήθηκαν με όσο το δυνατόν περισσότερες οδηγίες ήταν και τα πιο επιτυχημένα (Bendall, 2020· Sihombing1 et al. 2020). Για να δημιουργηθεί ένα επαγγελματικό εικονικό έργο χορωδίας δεν φτάνει μόνο η συνεργασία των χορωδών με το μαέστρο και τον συνθέτη. Απαραίτητη είναι και η συνεργασία με τους μηχανικούς του βίντεο και του ήχου καθώς και του σκηνοθέτη, ο οποίος θα κληθεί να σκηνοθετήσει το έργο σε προσομοιωμένο πραγματικό ή μη πραγματικό περιβάλλον, ανάλογα με το θέμα της συναυλίας. Στην εικονική συναυλία η φαντασία μπορεί να είναι απεριόριστη με αποτέλεσμα η απόδοσή της να περιέχει τρόπους και ρυθμίσεις που να μην είναι σε καμία περίπτωση δυνατές στην πραγματική ζωή. Σε μια εικονική συναυλία πραγματοποιείται βιντεοσκόπηση στην οποία υπάρχει η

δυνατότητα να αλλάζουν τα πλάνα και να υπάρχουν κοντινά των χορωδών, προσφέροντας διαφορετικές οπτικές γωνίες στο κοινό. Σύμφωνα με τα παραπάνω, μια τέτοια συναυλία, δημιουργεί μια νέα αίσθηση αμοιβαίας εμπλοκής μεταξύ κοινού και ερμηνευτή, η οποία δεν είναι απαραίτητα εφικτή στα παραδοσιακά χορωδιακά πλαίσια. Ερμηνευτές και κοινό χωρίζονται από τη χρήση μαγνητοσκοπημένων μέσων, αλλά ταυτόχρονα το κοινό αποκτά μια πιο κοντινή εμπειρία λόγω των πολλών και διαφορετικών λήψεων, γωνιών και αφηγήσεων που προσφέρει το μοντάζ (Bendall, 2020· Daffern, et al. 2021· Grushka et al. 2020).

Έχουν εμφανιστεί δύο ακόμη μοντέλα ζωντανών εικονικών χορωδιών που επιτρέπουν κάποια μορφή αλληλεπίδρασης σε πραγματικό χρόνο με άλλους χορωδούς. Το πρώτο είναι οι ζωντανές πρόβες που μεταδίδονται live μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook και το YouTube, οι οποίες ενθαρρύνουν τους ακροατές να τραγουδούν μαζί τους σε στυλ караόке και να στέλνουν ζωντανά μηνύματα στα πλαίσια συνομιλίας. Αυτή η μορφή χρησιμοποιήθηκε ως μέσο κατά τη διάρκεια της πανδημίας για συναυλίες, συνέδρια και σεμινάρια όπου ο αριθμός των συμμετεχόντων ήταν μεγάλος (Daffern, et al. 2021). Το δεύτερο μοντέλο λειτουργεί με τη χρήση λογισμικών τηλεδιάσκεψης, όπως το Zoom και το Google Meet, για να διεξάγει online συναντήσεις χορωδίας, με στόχο τη διατήρηση της ρουτίνας των χορωδών. Με το συγκεκριμένο μοντέλο τα μέλη της χορωδίας είχαν τη δυνατότητα να συνομιλούν προφορικά ή γραπτά μέσω ομαδικής συνομιλίας (group chat). Τα μέλη της χορωδίας μπορούσαν να τραγουδούν ταυτόχρονα με την προϋπόθεση ότι τα μικρόφωνα όλων, εκτός του συντονιστή, βρίσκονταν στη σίγαση για τη αποφυγή προβλημάτων καθυστέρησης του ήχου (Grushka et al. 2020· Daffern, et al. 2021). Κανένα από τα παραπάνω μοντέλα δεν παρέχει την εμπειρία του κοινού τραγουδιού σε πραγματικό χρόνο, κατά την οποία οι τραγουδιστές μπορούν να ακούν και επομένως να αντιδρούν και να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Παρόλα αυτά η κατάσταση του εγκλεισμού καθιέρωσε σταθερά την εικονική χορωδία στην κοινή ορολογία, ενώ η έννοιά της έφτασε να περιλαμβάνει ένα όλο και πιο ποικίλο φάσμα καταστάσεων και αποτελεσμάτων (Daffern, et al. 2021).

4.2. Θετικά και αρνητικά της Εικονικής Χορωδίας

Με τα μοντέλα εικονικής χορωδίας που προαναφέρθηκαν, οι χορωδοί δεν είχαν τη δυνατότητα να ακούσουν ο ένας τον άλλον κατά τη διάρκεια της πρόβας. Το γεγονός αυτό τους δημιουργούσε συχνά συναισθήματα απογοήτευσης (Daffern, et al. 2021· Datta, 2020). Ακόμη, τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για τις εικονικές πρόβες αν και ήταν χρήσιμα για τη διατήρηση της κοινωνικής

επαφής, δεν σχεδιάστηκαν για μουσική χρήση και κατακρίθηκαν για την καθυστέρηση της σύνδεσης και τη χαμηλή ποιότητα διαδικτύου, τα οποία επηρέαζαν αρνητικά τη διδασκαλία στην εικονική χορωδιακή πρακτική (Bendall, 2020· Datta, 2020).

Ορισμένα μέλη της χορωδίας αποφάσισαν να απέχουν από τις εικονικές πρόβες, επειδή αντιμετώπιζαν δυσκολίες με την χρήση της τεχνολογίας ή επειδή δεν διέθεταν τον κατάλληλο εξοπλισμό ή το απαιτούμενο λογισμικό και δεν ήταν σε θέση να τα αγοράσουν (Daffern, et al. 2021). Επιπλέον, η διαδικασία της εικονικής πρόβας με τη χρήση της τεχνολογίας έγινε για κάποιους αρκετά περίπλοκη, πράγμα το οποίο μείωσε το ενδιαφέρον κάποιων χορωδών να συμμετάσχουν. Για ορισμένους, η έλλειψη υποστήριξης από τους ισχυρότερους τραγουδιστές της χορωδίας φαίνεται ότι επηρέασε αρνητικά την όρεξη τους για εκμάθηση και διερεύνηση νέου ρεπερτορίου. Κάποιοι άλλοι, ένιωσαν ότι η εικονική πρόβα παρεμπόδιζε την ανάπτυξη των μουσικών και φωνητικών τους δεξιοτήτων, ενώ πίστευαν ότι δεν θα μπορούσε να υπάρξει πρόοδος στην εκμάθηση συγκεκριμένων κομματιών μέσω διαδικτύου (Daffern, et al. 2021· Theorell, et al. 2020). Μέχρι και οι καλύτεροι μουσικοί του κόσμου αντιμετώπισαν ζητήματα κακού κουρδίσματος, τονισμού, και περιορισμένης εκφραστικότητας λόγω της ανισορροπίας των μικροφώνων, των έξυπνων τηλεφώνων και των ακουστικών που έχουν στην κατοχή τους, τα οποία αναμεταδίδουν τον ήχο με διαφορετικό τρόπο (Datta, 2020· Ere & Öztuğ, 2020). Τα μικρόφωνα αυτά είναι σχεδιασμένα για ομιλία, με αποτέλεσμα στο τραγούδι να τους διαφεύγουν συχνά οι πολύπλοκες αρμονικές της φωνής. Αρκετοί τραγουδιστές ανέφεραν ότι η εμπειρία αυτή είναι αγχωτική, αποπροσανατολιστική και καθόλου ικανοποιητική μουσικά (Datta, 2020). Κάποιοι άλλοι απείχαν από τις πρόβες διότι είχαν δυσκολία να βρουν χώρο στο σπίτι, από τον οποίο θα μπορούσαν να συμμετέχουν σε μια διαδικτυακή πρόβα χωρίς πολλούς περισπασμούς (Daffern, et al. 2021).

Η εκτεθειμένη φύση του σόλο τραγουδιού στις εικονικές χορωδίες προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις στα μέλη της χορωδίας. Κάποιοι βρήκαν ευχάριστο το γεγονός ότι τραγουδώντας μόνοι τους θα μπορούσαν να παρατηρήσουν και να βελτιώσουν τις φωνητικές και μουσικές τους δεξιότητες. Άλλοι απομακρύνθηκαν εντελώς από την εμπειρία της εικονικής χορωδίας και η αυτοπεποίθησή τους επηρεάστηκε αρνητικά. Τα μέλη στα οποία προσφέρθηκε η δυνατότητα να δημιουργήσουν μια ηχογράφιση, μερικές φορές επέλεξαν να μη συμμετάσχουν ή να μην υποβάλουν τις ηχογραφήσεις τους, επειδή δεν τους άρεσε το ατομικό κομμάτι που είχαν

ηχογραφήσει. Άλλοι απολάμβαναν την ευκαιρία να προβληματιστούν σχετικά με τη δική τους φωνητική τεχνική και την ευκαιρία να ξανά ηχογραφήσουν το κομμάτι μέχρι να είναι ευχαριστημένοι με την απόδοσή τους (Daffern, et al. 2021). Επιπρόσθετα, η εικονική χορωδία δεν μπορεί να παρέχει κίνητρο για τη βελτίωση των κοινωνικό-μουσικών ικανοτήτων, ούτε μπορεί να προκαλέσει στους συμμετέχοντες το αίσθημα της ευθύνης για μια ομάδα. Ωστόσο, χρησιμοποιώντας ηχογραφήσεις εικονικής χορωδίας, οι χορωδοί μπορούν να συνεχίσουν να βελτιώνουν δεξιότητες όπως η συνειδητή ακρόαση, η αρμονική επίγνωση, η μουσικότητα και η αίσθηση του ρυθμού, όπως θα έκαναν σε ένα πραγματικό μάθημα χορωδίας (Ere & Öztuğ, 2020).

Για τους μαέστρους οι πρόβες μέσω Zoom ήταν αρκετά περιοριστικές, αφού δεν είχαν τη δυνατότητα να δουλέψουν πάνω στον ήχο ολόκληρης της χορωδίας. Παρόλα αυτά ανέφεραν ότι οι πρόβες αυτές αποδείχθηκαν πολύτιμες για την εκμάθηση των κομματιών (Grushka et al. 2020). Παρόλο που τα μέλη είδαν αρκετά μειονεκτήματα στην εμπειρία της εικονικής χορωδίας, υπήρξε μια ισχυρή αίσθηση προθυμίας να ανεχτούν αυτές τις δυσκολίες και τις ενοχλήσεις, για να νιώσουν μια αίσθηση συντροφικότητας και να συνεχίσουν να μοιράζονται μουσικές εμπειρίες. Η συμμετοχή τους με τις ηχογραφήσεις, τους προσέφερε την ευκαιρία να αισθανθούν ότι συμμετέχουν σε μια παράσταση και ότι συμβάλλουν σε κάτι δημιουργικό (Daffern, et al. 2021· Datta, 2020). Αρκετά μέλη εξακολουθούσαν να αισθάνονται ψυχολογική τόνωση από τη δραστηριότητα του τραγουδιού, παρόλο που πρακτικά και στα δύο εικονικά μοντέλα πραγματοποιούσαν μια ατομική δραστηριότητα (Daffern, et al. 2021).

Για ορισμένους οι εικονικές πρόβες που πραγματοποιήθηκαν από το σπίτι, έκαναν τη συμμετοχή τους ευκολότερη από τις δια ζώσης πρόβες. Τα ωράρια ήταν πιο ευέλικτα και οι συμμετέχοντες δεν χρειαζόταν να σπαταλούν χρόνο σε δρομολόγια, ειδικά όταν οι καιρικές συνθήκες ήταν άσχημες. Επίσης, επέτρεψαν σε άτομα που ανήκαν σε ευπαθείς ομάδες να συμμετέχουν στη διαδικασία των προβών και των χορωδιακών έργων χωρίς να θέσουν σε κίνδυνο την υγεία τους (Daffern, et al. 2021). Τέλος, σε μια έρευνα εντοπίστηκε ότι το μεγαλύτερο πλεονέκτημα των προβών μέσω Zoom ήταν ότι δίνεται η δυνατότητα συμμετοχής σε όλους, ανεξάρτητα από τον τόπο διαμονής τους, ενώ παράλληλα δημιουργείται μια νέα κοινότητα, η οποία βοηθά στην ανάπτυξη της φωνής και ανοίγει τον κόσμο στην έννοια των εικονικών χορωδιών (Grushka et al. 2020).

B' ΜΕΡΟΣ

5. Μεθοδολογία της έρευνας

5.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η διερεύνηση της συμμετοχής των εφήβων στις διαδικτυακές χορωδιακές πρόβες, κατά την περίοδο της πανδημίας Covid-19. Τα ερευνητικά ερωτήματα που επιχειρήθηκαν να απαντηθούν είναι (α) το πώς βίωσαν οι έφηβοι χορωδοί την εικονική συμμετοχή τους στις πρόβες της χορωδίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19 και (β) το πώς αξιολόγησαν οι έφηβοι τη συμμετοχή τους στις διαδικτυακές πρόβες;

5.2. Ποιοτική μελέτη

Για το ερευνητικό κομμάτι της μελέτης, χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική προσέγγιση. Σύμφωνα με τους Ίσαρη και Πουρκό (2015) η ποιοτική μέθοδος χρησιμοποιείται κυρίως στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες και στοχεύει στη διερεύνηση και κατανόηση σε βάθος των κοινωνικών φαινομένων μέσα από την εμπειρία των συμμετεχόντων στην έρευνα. Η μελέτη περίπτωσης είναι μια εμπειρική μέθοδος που διερευνά ένα σύγχρονο φαινόμενο σε βάθος και μέσα στο πραγματικό του πλαίσιο (Yin, 2018). Ακολουθώντας τη δομή που προτείνει ο Yin για τη μελέτη περίπτωσης, ελήφθησαν υπόψη τα ερωτήματα της μελέτης, τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, η μέθοδος ανάλυσής τους, καθώς και η περιγραφική προσέγγιση για την ερμηνεία των ευρημάτων (Yin, 2018).

5.3. Δειγματοληψία

Η δειγματοληψία στην ποιοτική έρευνα αποσκοπεί στον εντοπισμό πλούσιων σε πληροφορία περιπτώσεων από τις οποίες είναι δυνατόν κάποιος να αντλήσει πληροφορίες για το σκοπό της έρευνας (Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης επιλέχθηκαν δώδεκα έφηβοι από τρεις διαφορετικές χορωδίες της Ελλάδας. Ακολουθώντας δειγματοληψία κριτηρίου, απαραίτητο στοιχείο ήταν η ηλικία των εφήβων (13-17 ετών) καθώς και το φύλλο (δύο αγόρια και δύο κορίτσια από κάθε χορωδία), έτσι ώστε το δείγμα να είναι ισομερές. Δεν κρίθηκε αναγκαία η προσθήκη παραπάνω δειγμάτων, καθώς ήδη από την έβδομη ανάλυση δεδομένων η διαδικασία έφτασε σε κορεσμό (Ίσαρη & Πουρκός, 2015). Στον Πίνακα 1 δίνονται βασικά δημογραφικά στοιχεία του δείγματος που συμμετείχε στην παρούσα έρευνα.

A/A	Ψευδώνυμο	Ηλικία	Έτη ως μέλος Χορωδίας
1	Ελένη	16	4
2	Νίκος	14	4,5
3	Σοφία	13	4
4	Σπύρος	13	2
5	Νεφέλη	14	8
6	Μαρίνα	16	10
7	Αλέξης	15	10
8	Βασίλης	16	6
9	Παναγιώτης	16	3
10	Ελισάβετ	14	3
11	Μίλτος	14	5
12	Αρετή	17	5

5.4. Τρόπος συλλογής και ανάλυσης δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων της έρευνας πραγματοποιήθηκε με ατομικές ημιδομημένες συνεντεύξεις, των οποίων οι ερωτήσεις ήταν ανοιχτού τύπου ώστε να είναι πιο ευέλικτες και ευαίσθητες απέναντι στους συμμετέχοντες (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Τα στάδια της θεματικής ανάλυσης σύμφωνα με τις Braun και Clarke (2006) είναι έξι: (1) απομαγνητοφώνηση και εξοικείωση με τα δεδομένα, (2) δημιουργία αρχικών κωδικών, (3) αναζήτηση θεμάτων, (4) επανεξέταση των θεμάτων, (5) Καθορισμός και ονομασία των θεμάτων, και (6) συγγραφή των ευρημάτων. Με τη θεματική ανάλυση επιδιώκεται ο εντοπισμός και η ανάλυση των θεμάτων που προκύπτουν μέσα από τα δεδομένα των συνεντεύξεων (Braun & Clarke, 2006).

Συγκεκριμένα, όλες οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν με ειδικό μηχάνημα εγγραφής φωνής (Tascam). Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε η μεταγραφή των συνεντεύξεων κάνοντας χρήση του Jefferson Transcription System για μια πιο πιστή αποτύπωση του προφορικού λόγου σε γραπτό κείμενο (βλ. Εικόνα 1). Για την ανάλυσή τους, χρησιμοποιήθηκε το εργαλείο της περιγραφικής θεματικής ανάλυσης. Για τον εντοπισμό των κωδικών και το διαχωρισμό των πληροφοριών σε θεματικές χρησιμοποιήθηκαν το Word και το Excel ως ευκολότερα εργαλεία για την ερευνήτρια.

30 Τρόποι αντιμετώπισης των δυσκολιών.	Δ6: Η κύρια δυσκολία ήταν <αυτή με τη σύνδεση.> Όμως προσπαθούσαμε κάθε φορά να:: κλείνουμε όλες τις συσκευές που μπορεί να:: τραβούσαν ίντερνετ, >οπότε να είχαμε καλύτερη ↑ σύνδεση< και αν δεν ακούγαμε, συνήθως ζητούσαμε να επαναλάβουνε ότι:: ↑χάσαμε. ↓Αυτά.
--	--

Εικόνα 1. Δείγμα μεταγραφής συνέντευξης και πρώτης κωδικοποίησης

5.5. Άδειες

Για την τήρηση των αρχών ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας, ακολουθήθηκαν όλα τα απαραίτητα βήματα για τη διασφάλιση των απαραίτητων αδειών. Αρχικά, υποβλήθηκε αίτηση συνοδευόμενη από τα απαραίτητα έγγραφα στην Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας του Ιονίου Πανεπιστημίου η οποία έλαβε έγκριση στις 04/03/2022 με αριθμό πρωτοκόλλου 570/08-02-2022. Στη συνέχεια, οι ανήλικοι συμμετέχοντες καθώς και οι κηδεμόνες τους, ενημερώθηκαν γραπτά και προφορικά για την έρευνα και το σκοπό της, ενώ για τη συμμετοχή τους στην έρευνα τηρήθηκαν όλες οι απαραίτητες διαδικασίες. Η συμμετοχή των εφήβων ήταν εθελοντική και η ηχογράφηση των ημιδομημένων συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε έπειτα από προφορική συγκατάθεση που έδωσαν οι ίδιοι. Οι κηδεμόνες κλήθηκαν να υπογράψουν έντυπο συναίνεσης (βλ. παράρτημα Γ) με το οποίο επέτρεψαν την συμμετοχή των παιδιών τους στην έρευνα. Οι μαέστροι και οι πρόεδροι των συμβουλίων των χορωδιών ενημερώθηκαν και ενέκριναν την έρευνα υπογράφοντας ένα αντίστοιχο έντυπο έγκρισης (βλ. παράρτημα Α και Β).

5.6. Αξιοπιστία και εγκυρότητα

Όπως αναφέρεται και από τους Ίσαρη και Πουρκό (2015), ο αριθμός των συμμετεχόντων σε μία μελέτη μπορεί να αποτελέσει τρόπο ενίσχυσης της εγκυρότητας των αποτελεσμάτων. Στη συγκεκριμένη έρευνα συμμετείχαν 12 υποκείμενα, δηλαδή 12 μελέτες περίπτωσης, γεγονός που ενισχύει την εγκυρότητα. Η αξιοπιστία ανάλυσης διασφαλίστηκε με την συμμετοχή των δύο καθηγητριών που επέβλεπαν την μελέτη στην εξέταση της θεματικής ανάλυσης. Επιπλέον, στην ανάλυση των ευρημάτων παρατίθενται αυτολεξεί τμήματα των συνεντεύξεων και σε παράρτημα παρατίθενται ενδεικτικά αποσπάσματα από 4 συνεντεύξεις.

5.7. Περιορισμοί έρευνας

Ένας από τους περιορισμούς που προέκυψαν, οφειλόταν στον περιορισμένο χρόνο που έπρεπε να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη έρευνα. Λόγω της έλλειψης χρόνου, υπήρξε η δυνατότητα συλλογής δεδομένων μόνο από 12 παιδιά. Επιπλέον, λόγω της πανδημίας και των περιοριστικών μέτρων οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν όλες εξ αποστάσεως.

6. Ευρήματα – Αποτελέσματα

Από την θεματική ανάλυση προέκυψαν κωδικοί (n=10) οι οποίοι στη συνέχεια κατηγοριοποιήθηκαν σε έξι ευρύτερες θεματικές ενότητες. Συγκεκριμένα αναφέρθηκαν στα κριτήρια και τις απαιτήσεις για να είναι κάποιος μέλος σε χορωδία, στις διαφορές ανάμεσα στη δια ζώσης χορωδιακή συνάντηση και στην εξ αποστάσεως πρόβα, στη σημασία της διαδικτυακής χορωδιακής επαφής, στις δυσκολίες που προέκυψαν από αυτή την εξ αποστάσεως συνθήκη, στις τεχνολογικές δυσκολίες αλλά και στην υποστήριξη του οικογενειακού και κοινωνικού περιγύρου.

6.1. Κριτήρια και απαιτήσεις: «Καλή φωνή να έχει, αλλά και να μην έχει, δεν πειράζει»

Από την ανάλυση φάνηκε ότι ποικίλουν τα κριτήρια που πρέπει να τηρεί κάποιος για να συμμετέχει σε μια χορωδία. Κάποια από αυτά είναι η συγκέντρωση, η αίσθηση του ρυθμού, ο σεβασμός και το ταλέντο. Βασικότερο όμως ήταν η καλή και σταθερή φωνή. Παρ' όλα αυτά τονίστηκε ότι αν ο ενδιαφερόμενος/η δεν έχει καλή και σταθερή φωνή, αυτό δεν είναι πρόβλημα, αφού στις χορωδίες είθισται να υπάρχει τμήμα προετοιμασίας, το οποίο εφοδιάζει τους νέους χορωδούς με όλα τα απαραίτητα εργαλεία για να ανταπεξέλθουν επιτυχώς στην βασική χορωδία.

Η Ελένη και ο Σπύρος ανέφεραν:

«Για να είναι στη χορωδία που είμαι εγώ τώρα > πρέπει να έχει κάποιες βάσεις να ξέρει να τραγουδάει σωστά και να έχει σταθερή φωνή εμ:: αλλά αν δεν τα έχει όλα αυτά δεν πειράζει γιατί πάει στην προπαιδική και προετοιμάζεται από εκεί πέρα και μετά έρχεται». (Ελένη, 02:06)

Οι έφηβοι ακόμη, αναφέρθηκαν στον τρόπο με τον οποίο γίνεται η εισαγωγή τους σε μια χορωδία. Συγκεκριμένα πρώτα περνούν από ακρόαση στην οποία καλούνται να αναγνωρίσουν στο πιάνο, ποια νότα είναι ψηλή και ποια χαμηλή και να παίξουν με παλαμάκια τα ρυθμικά μοτίβα που ακούν. Στην συγκεκριμένη ακρόαση γίνεται και μια σύντομη φωνητική αξιολόγηση, έτσι ώστε ο/η μαέστρος της χορωδίας να κατατάξει το παιδί στη σωστή φωνή.

«Περνάει από μια ακρόαση, που του (0.3) δείχνουνε μερικά πράγματα σχετικά με μουσική, ας πούμε, για το πιάνο ↓ψηλές νότες χαμηλές νότες και ↑ασκήσεις ρυθμικές και ↓αυτά». (Νεφέλη, 02:04)

«Πρέπει να έχεις καλή φωνή.: ↑Γενικά εμένα, δεν θυμάμαι καλά αλλά πήγαμε >όταν δεν υπήρχε κορονοϊός,< πήγα εκεί πέρα τους είπα ένα κομμάτι (.) και με ↑βάζανε μια φωνή. >Μια συγκεκριμένη φωνή< (.) Τίποτα άλλο». (Μίλτος, 01:58)

6.2. Η διαδικτυακή συνθήκη: «Είναι πολύ διαφορετικό από το δια ζώσης μάθημα»

Από την ανάλυση προέκυψαν κάποιες διαφοροποιήσεις μεταξύ της διαδικτυακής και της δια ζώσης πρόβας. Στη διαδικτυακή πρόβα συνδέονταν μέσω κάποιας ηλεκτρονικής πλατφόρμας, έχοντας τα μικρόφωνα και αρκετές φορές και τις κάμερες, κλειστά. Η διδασκαλία των κομματιών δεν ήταν ομαδική όπως στα δια ζώσης μαθήματα, αλλά ατομική και πραγματοποιούνταν είτε με μικρότερες ομάδες παιδιών που χωρίζονταν σε ηλεκτρονικά δωμάτια, είτε με ολόκληρη τη χορωδία, με τη διαφορά ότι τραγουδούσε η μαέστρος και τα παιδιά τραγουδούσαν μαζί της με κλειστά μικρόφωνα. Στην διαδικτυακή πρόβα, προστέθηκε επιπλέον η προβολή διαφόρων βίντεο από εκτελέσεις άλλων χορωδιών ή και βίντεο που σχετίζονται με τη φωνή ως μέσο διδασκαλίας.

«Η ↓διδασκαλία γινόταν μέσα από.: παρουσιάσεις που μας έκαναν οι φοιτητές, συνήθως. Μας μάθαιναν την κάθε μία φωνή ↑ξεχωριστά (.) και.: κάποιες φορές βλέπαμε και ↓βιντεάκια από εκτελέσεις κάποιων άλλων χορωδιών από τα τραγούδια. Πιστεύω ότι μας βοήθησε αρκετά, να.: μάθουμε τα καινούργια κομμάτια». (Μαρίνα, 02:57)

Οι χορωδοί επιπλέον είχαν την δυνατότητα να βιώσουν πρωτοπόρες καταστάσεις μέσα στην πρόβα, όπως για παράδειγμα το κόψιμο διαδικτυακής πίτας. Ο Αλέξης με ενθουσιασμό περιέγραψε:

«Θυμάμαι μία πρόβα, από αυτές που μου έχουνε μείνει, >που αν δεν κάνω λάθος< ήταν από τις πρώτες, μέσα σε αυτό το νέο έτος (.) που και καλά σε αυτή την πρόβα θα κόβαμε διαδικτυακή πίτα,

βασιλόπιτα δηλαδή και:: κάναμε διαδικτυακή κλήρωση και:: αυτό ναι θυμάμαι γιατί:: ↑ήτανε κάτι διαφορετικό». (Αλέξης, 04:28. 2^η ηχογράφηση)

Το διαδικτυακό μάθημα διαφοροποιήθηκε και ως προς τον τρόπο αξιολόγησης των χορωδών. Για να γίνει αντιληπτό κατά πόσο έμαθαν τα τραγούδια, οι έφηβοι έπρεπε να τραγουδήσουν το μέρος τους, ο καθένας μόνος του, στο διαδικτυακό μάθημα ή να ηχογραφήσουν τον εαυτό τους και να στείλουν την ηχογράφιση στην μαέστρο η οποία εν συνεχεία τους έκανε τις απαραίτητες διορθώσεις.

«Ε:: σίγουρα δεν είναι όπως είναι οι δια ζώσης, αλλά:: έχουνε και τα θετικά τους, γιατί:: μπορεί η κυρία να ακούσει ξεχωριστά το κάθε παιδί ποιο:: ναι, και να διορθώσει κάποια πράγματα, ε:: εμείς στις διαδικτυακές πρόβες στέλναμε ηχογραφήσεις για να δει πόσο καλά τα λέμε και αυτά, εμ:: και προσπαθούσαμε να βελτιωθούμε». (Ελένη, 02:31)

Στις διαδικτυακές πρόβες σε αντίθεση με τις δια ζώσης, οι χορωδοί δεν είχαν επαφή με τις μαέστρους, δεν μπορούσαν να μιλήσουν και να κοινωνικοποιηθούν εύκολα. Όταν παρ' όλα αυτά ρωτήθηκαν για τον αν επηρεάστηκε η σχέση τους με τη μαέστρο, οι περισσότεροι απάντησαν πως η απόσταση δεν έπαιξε κανένα ρόλο και ότι οι σχέσεις τους παρέμειναν ίδιες.

«(0.5) ↑Για μένα η σχέση μου με τη Μαέστρο, ήταν σταθερή. Δηλαδή, είτε εκτός (.) διαδικτυακών είτε με τα διαδικτυακά νομίζω ότι ήταν ↓σταθερή σχέση μου». (Βασίλης, 11:38)

Μια ακόμη διαφορά που παρατηρήθηκε μεταξύ των δύο προβών, ήταν η διαδικτυακή συνθήκη, η οποία δεν ωφέλησε στη δημιουργία νέων μουσικών project σε αντίθεση με τη δια ζώσης. Συγκεκριμένα, μόνο τέσσερεις από τους δώδεκα έφηβους απάντησαν ότι πραγματοποίησαν κάποιο διαδικτυακό Project. Όλοι οι συμμετέχοντες όμως απάντησαν, ότι κατά τη διάρκεια των διαδικτυακών προβών προετοιμάζονταν για κάποιο project το οποίο όμως δεν επρόκειτο να γίνει διαδικτυακά. Οι χορωδοί που δεν πραγματοποίησαν κάποιο διαδικτυακό project απάντησαν ότι ήταν αδύνατο να γίνει, λόγω της μεγάλης συμμετοχής των παιδιών στη χορωδία (50-60 παιδιά), επομένως η διαδικτυακή συνθήκη ήταν πιο περιοριστική για αυτούς.

Κατά τη διάρκεια των διαδικτυακών προβών, φαίνεται ότι διατηρήθηκε η ίδια δομή που ακολουθείται και στη δια ζώσης πρόβα. Και στις δύο περιπτώσεις η πρόβα πραγματοποιούνταν τις ίδιες μέρες και ώρες. Ξεκινούσε με ζέσταμα, συνέχιζε με τη διδασκαλία του τραγουδιού φράση φράση, έχοντας μπροστά τους την παρτιτούρα και τελείωνε με τους χορωδούς να τραγουδούν

ολόκληρο το μέρος που έμαθαν άλλοτε με πιάνο, άλλοτε χωρίς. Στην διαδικτυακή, αλλά και στη δια ζώσης πρόβα, υπήρχε η δυνατότητα προβολής βίντεο ως μέσο εκμάθησης των τραγουδιών και της φωνητικής τεχνικής. Με τα βίντεο οι χορωδοί, έχουν τη δυνατότητα να ακούσουν διαφορετικές ερμηνείες και εκτελέσεις των τραγουδιών που διδάσκονται, να γνωρίσουν τις χορωδίες που υπάρχουν και να ενημερωθούν για την ανατομία της φωνής και τη φωνητική τεχνική.

«Ναι. Αρχικά:: κάνουμε:: το ζέσταμα↑ όπως και στις ↑κανονικές...μετά διδασκόμαστε ή προβάρουμε:: ο καθένας τη φωνή του αναλόγως με το τι θέλει ο μαέστρος εκείνη τη ↑στιγμή...». (Παναγιώτης, 02:58)

«Εντάξει, ↓σαν το κανονικό μάθημα ήταν,> δηλαδή ↓τα κάναμε όλα κανονικά (0.2) =είχαμε και άλλες δυνατότητες βέβαια γιατί κάναμε πράγματα που δεν είχαμε την ευκαιρία να κάνουμε δια ζώσης, όπως να δούμε διάφορα βίντεο και από άλλες χορωδίες και για τη φωνή γενικά». (Σπύρος, 06:24)

6.3. Αξιολογώντας, «οι διαδικτυακές πρόβες θα έλεγαν διατήρησαν τη χορωδία»

Φαίνεται από τις απαντήσεις των εφήβων ότι οι διαδικτυακές πρόβες χαρακτηρίζονται και από θετικά και από αρνητικά στοιχεία. Όπως ανέφεραν οι περισσότεροι, τους άρεσε που συνέχισαν τις πρόβες γιατί με αυτό τον τρόπο διατηρήθηκε η επικοινωνία και η επαφή τους με τους συγχωρωδούς τους. Από την άλλη, το ότι δεν συναντιόντουσαν δια ζώσης, έκανε τις διαπροσωπικές τους σχέσεις πιο δύσκολες. Κάποιοι μάλιστα ανέφεραν ότι η φιλία τους τελείωσε για το λόγο ότι σταμάτησαν να βλέπονται. Υπήρξαν ακόμη και οι περιπτώσεις που η φιλία χάλασε διότι κάποια παιδιά σταμάτησαν τη χορωδία.

«Με πολλούς φίλους μου:: και συναδέλφους μου ↓ σταμάτησα να μιλάω (.) και δυστυχώς ↓ σταμάτησε η φιλία μας (0.3) ↑Αλλά με κάποιους με κάποια παιδιά:: ε:: (0.2) ↑ =άρχισε μια καινούργια φιλία που δεν την είχα πριν, και αυτό είναι αρκετά θετικό». (Νίκος, 07:01)

«Πιστεύω πως ναι! (0.2) Γιατί σίγουρα αν δεν υπήρχαν διαδικτυακές πρόβες δε θα είχαμε καμία επαφή ο ένας με τον άλλον. (0.2) Οπότε καταφέραμε να συνεχίσουμε να ↑τραγουδάμε ↑παρόλη την πανδημία. ↓Αυτά». (Μαρίνα, 07:42)

Οι διαδικτυακές πρόβες κράτησαν ενωμένη τη χορωδία κατά τη διάρκεια της πανδημίας και φάνηκε ότι λειτούργησε αρκετά καλά κάτω από αυτές τις συνθήκες. Αρκετοί έφηβοι απάντησαν ότι προτιμούσαν να κάνουν διαδικτυακές πρόβες, παρά να μην κάνουν καθόλου.

«Λοιπόν, θεωρώ ότι ως ένα βαθμό (.) φυσικά και το καταφέρανε, διότι από το να μη συναντιόμασταν καθόλου, ούτε καν διαδικτυακά σίγουρα καλύτερα ήτανε που κάναμε έστω και διαδικτυακές πρόβες, ↓επομένως κατ'αυτή την έννοια, ↓όντως διατηρήθηκαν οι σχέσεις μεταξύ των συγχορδών αρκετά καλά θεωρώ. Αλλά εντάζει, σε καμία περίπτωση: (0.4) ΠΑΝΤΑ αποσκοπούμε στη φυσική παρουσία».
(Παναγιώτης, 12:08)

Κάποιοι χορωδοί, ανέφεραν ότι τους άρεσε η διαδικτυακή πρόβα περισσότερο, αναγνωρίζοντας ότι με τη δική τους συμμετοχή σε αυτήν, είδαν βελτίωση ως προς την εκμάθηση των τραγουδιών και τις φωνητικές τους δεξιότητες. Αυτοί, αξιολόγησαν τη διαδικτυακή πρόβα πολύ θετικά, αναφέροντας πόσο πολύ τους βοήθησε και πόσο τους άρεσε που τραγούδησαν μόνοι τους. Ακόμη ανέφεραν, ότι τους δόθηκε η ευκαιρία να ακούσουν τις φωνές των υπόλοιπων, τις οποίες δεν είχαν ξανά ακούσει.

«Προσωπικά: >να σου πω την αλήθεια εμένα μου ψιλό ↑άρεσε< [γέλιο] όλο το: πράγμα, γιατί ήτανε ξεχωριστό το να τραγουδάς ↓μόνος σου, ↑ήτανε διαφορετικό από τις πρόβες ας πούμε που θα έκανες όταν ήσουν στο χώρο της χορωδίας». (Βασίλης, 03:20)

«Πιστεύω μας βοήθησαν αρκετά, γιατί μπορούσαμε ο καθένας να στηριχθούμε στα πόδια του και να μάθουμε καλά τα ↓τραγουδία. Γενικά δεν: ε: ήταν ίσως λίγο πιο αγχωτικές γιατί ο καθένας έπρεπε να τραγουδήσει μόνος του, κάτι που δεν έχουμε συνηθίσει. Αλλά πιστεύω μας βοήθησαν αρκετά».
(Μαρίνα, 02:11)

Από την άλλη, κάποια παιδιά αισθανόντουσαν αμηχανία, φόβο και άγχος μήπως κάποιος τους κρίνει αρνητικά κατά τη διάρκεια που τραγουδούσαν μόνοι τους. Κάποιοι ανέφεραν ότι το σόλο τραγούδι στα διαδικτυακά μαθήματα ήταν μια διαδικασία που δεν μπορούσαν να αποφύγουν, ενώ κάποιοι άλλοι ανέφεραν ότι έπρεπε οι ίδιοι να σηκώσουν το χέρι τους για να τραγουδήσουν. Για αρκετούς η διαδικασία αυτή ήταν άβολη και δεν μπορούσαν εύκολα να διαχειριστούν τα συναισθήματά τους. Ειδικότερα οι πιο ντροπαλοί έφηβοι, οι οποίοι δυσκολευόντουσαν να συμμετέχουν ενεργητικά και να τραγουδήσουν μπροστά στους άλλους. Παρ' όλα αυτά όλοι απάντησαν ότι στο τέλος, η διαδικασία του σόλο τραγουδιού τους άρεσε. Τους έκανε να νιώσουν μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και σιγουριά ή τους βοήθησε να βελτιωθούν

φωνητικά ή και να ξεπεράσουν τους φόβους και την ντροπή τους, αλλά ακόμα και να σταθούν φωνητικά στα πόδια τους χωρίς να χρειάζεται να ακούν τους συγχωρωδούς τους.

«Ναι ήτανε:: Μπορούσε ο καθένας, να:: =εξασκήσει τη φωνή του καλύτερα γιατί στηρίζεσαι πιο πολύ στον άλλον όταν (.) είναι η πρόβα μαζική. Πολλές φορές στηρίζεσαι πιο πολύ στον άλλον, οπότε με τη διαδικτυακή υποχρεωτικά πρέπει να εξασκηθείς και εσύ (.) να:: τραγουδήσεις, οπότε:: όταν μαζευτήκαμε, ίσως κάποια παιδιά και εγώ κιόλας, να είχαμε εξασκηθεί ↑πιο πολύ στο τραγούδι, να:: μαθαίνουμε ένα τραγούδι, ↓ας πούμε». (Νεφέλη, 05:28)

«=Την πρώτη φορά γιατί δεν είχα συνηθίσει εγώ να τραγουδάω μόνη μου, είχαμε συνηθίσει να τραγουδάμε ως σύνολο, και εντάξει έκανες ένα λάθος και καλυπτόταν από τους υπόλοιπους. =Την πρώτη φορά που πήγα να τραγουδήσω μόνη μου, είχα βέβαια το άγχος ότι μπορεί να κάνω κάτι λάθος, ή ότι μπορεί κάποιος να με κατακρίνει, αλλά όσο τραγουδούσα και πιο πολύ και απέκτησα την αυτοπεποίθηση να τραγουδάω πιο συχνά, και σήκωνα και το χέρι μου σε κάποιο σημείο (.) από μόνη μου, (.) ε:: με βοήθησε πολύ. Αυτό». (Σοφία, 05:23)

Αρκετοί ήταν οι έφηβοι που αξιολόγησαν την διαδικτυακή πρόβα χορωδίας ως βαρετή και κουραστική, αιτιολογώντας μάλιστα ότι πριν τον κορονοϊό η πρόβα αποτελούσε για αυτούς μια διέξοδο από τα μαθήματα και τις υποχρεώσεις, ενώ με τον κορονοϊό, η πρόβα έγινε μια επιπλέον ώρα στην οποία θα βρισκόντουσαν μπροστά από μια οθόνη.

Όταν οι έφηβοι ρωτήθηκαν για το τι ήταν αυτό που στερήθηκαν κατά τη διάρκεια που πραγματοποιούνταν οι διαδικτυακές πρόβες, όλοι αναφέρθηκαν στην αλληλεπίδραση με τους φίλους τους και το «μαγικό» συναίσθημα του να τραγουδούν όλοι μαζί και να μπλέκονται οι φωνές τους. Ακόμη, μια μικρότερη μερίδα χορωδών ανέφεραν ότι στερήθηκαν την τεχνική με τη οποία τραγουδούσαν για το λόγο ότι έπρεπε συνέχεια να είναι καθιστοί για να ακούν και να βλέπουν την πρόβα.

«(0.9) Τι στερήθηκα. Ε:: (0.4) Ίσως επειδή καθόμασταν κάποιες φορές, (.) ε:: Έχασα κάποιες φορές ε:: ↓έχασα πώς να:: τραγουδάω με το διάφραγμα, ↓ας πούμε και με όλους τους τρόπους και τις τεχνικές (.) ↓που μας είχαν μάθει». (Νίκος, 09:28)

«(0.4) <↑Νομίζω ότι στερήθηκα (.) ότι δεν υπήρχε τόσο το κλίμα ↓δηλαδή:: χάσαμε λίγο το κλίμα του να είμαστε μαζί και να:: ↓τραγουδάμε έτσι> και ήτανε λίγο μοναχικό, ↑όλο το θέμα με τις διαδικτυακές». (Βασίλης, 07:55)

Οι συνθήκες που γινόταν η πρόβα, παρ' όλες τις δυσκολίες, αξιολογήθηκαν ως θετικές. Υπήρχε μεγάλη κατανόηση και από τις μαέστρους και από τα παιδιά και μάλιστα τα παιδιά εκτίμησαν το γεγονός ότι οι μαέστροι τους, έκαναν ότι μπορούσαν για να είναι η πρόβα πιο ευχάριστη.

6.4. Οι αδυναμίες και οι δυσκολίες: «Να μπορούσαμε όλοι να τραγουδάμε την ίδια στιγμή»

Στο επίκεντρο της νέας αυτής διαδικτυακής συνθήκης, βρέθηκαν κάποιες δυσκολίες τις οποίες μαέστροι και χορωδοί κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν. Βασικότερη και πιο συχνά αναφερθείσα ήταν η δυσκολία με το internet. Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι απάντησαν ότι κατά τη διάρκεια των διαδικτυακών προβών είχαν πρόβλημα με τη σύνδεσή τους, με αποτέλεσμα να διακόπτεται ο ήχος και να χάνουν σημαντικά κομμάτια της πρόβας. Μερικοί ανέφεραν ότι αναγκάζονταν να έχουν κλειστά όχι μόνο τα μικρόφωνα, αλλά και τις κάμερες, έτσι ώστε να μην τους «πετάξει» το σύστημα. Κάποιοι, λόγω της κακής ποιότητας σύνδεσης δεν κατάφερναν να ξανά συνδεθούν και έχαναν ολόκληρη την πρόβα. Για την αντιμετώπιση της συγκεκριμένης δυσκολίας, οι περισσότεροι άλλαζαν δωμάτια στην προσπάθειά τους να βρουν πιο δυνατό σήμα ή έκλειναν άλλες συσκευές που τραβούσαν internet. Άλλοι έβγαιναν και ξανά έμπαιναν από το meeting και άλλοι έκαναν επανεκκίνηση στο router, χάνοντας αρκετή ώρα από την πρόβα. Στις περιπτώσεις αυτές που δεν μπορούσαν να συνδεθούν ξανά, οι έφηβοι ανέφεραν ότι τους βοηθούσαν ιδιαίτερα οι φίλοι τους από τη χορωδία, οι οποίοι φρόντιζαν να τους να στείλουν τις παρτιτούρες που δεν έλαβαν και να τους ενημερώσουν για την πρόβα.

«Ναι ε:: ήτανε πρώτον αυτό με τον ίντερνετ που:: πολλές φορές άλλαζα δωμάτιο για να πιάνει σήμα και αυτά». (Ελένη, 05:45)

«Ντάξει, ↑σίγουρα υπήρξαν δυσκολίες διότι έχεις να κάνεις με τεχνολογία (.) που:: άμα δεν την κατέχεις καλά δεν είναι και ότι καλύτερο. Η σύνδεση, ο ήχος, ήτανε κάποιες από τις κύριες δυσκολίες που είχαμε και:: τις αντιμετωπίσαμε με τη βοήθεια:: των καθηγητών και:: χορωδών που ήξεραν κάτι παραπάνω από εσένα». (Αλέξης, 06:13, 2^η ηχογράφιση)

«Η κύρια δυσκολία ήταν <αυτή με τη σύνδεση.> Όμως προσπαθούσαμε κάθε φορά να:: κλείνουμε όλες τις συσκευές που μπορεί να:: τραβούσαν ίντερνετ, >οπότε να είχαμε καλύτερη ↑σύνδεση< και αν δεν ακούγαμε, συνήθως ζητούσαμε να επαναλάβουνε ότι:: ↑χάσαμε. ↓Αυτά». (Μαρίνα, 04:28)

Είναι σημαντικό να αναφερθεί η περίπτωση της Νεφέλης, όπου για αρκετό καιρό δεν είχε internet και χρησιμοποιούσε δεδομένα κινητικής τηλεφωνίας έτσι ώστε να συμμετέχει στις πρόβες και τα μαθήματά της. Τα δεδομένα αυτά μετά από ένα χρονικό διάστημα τελείωσαν και δεν είχε τη δυνατότητα να αγοράσει περισσότερα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, να μην μπορεί να παρακολουθήσει κάποια μαθήματα.

«(0.2) Βασικά, κάποια στιγμή μας είχαν κόψει το Ίντερνετ για (.) ↓ δύο βδομάδες, μία, >μιάμιση κάπου εκεί,< και [γέλιο] δεν είχαμε καθόλου Ίντερνετ, οπότε έπρεπε να μπορούμε με δεδομένα, και κάποια στιγμή μου τέλειωσαν τα δεδομένα (.) και επειδή >είχαμε Cosmote στα τηλέφωνα και δεν μπορούσαμε να βάλουμε άλλα δεδομένα γιατί μετά θα πληρώναμε πάρα πολύ< και ναι αυτό. Δε μπορούσαμε να μπορούμε ↓ στα μαθήματα ας πούμε». (Νεφέλη, 06:38)

Μέσα από τις απαντήσεις επιπλέον φάνηκε ότι κάποιοι χορωδοί αντιμετώπισαν δυσκολία στο να μείνουν συγκεντρωμένοι καθ' όλη τη διάρκεια μιας πρόβας. Συγκεκριμένα ανέφεραν ότι οι ώρες που περνούσαν μπροστά από το υπολογιστή ήταν πολλές και δεν ήταν εύκολο για αυτούς να μένουν συγκεντρωμένοι στην πρόβα. Την συγκεκριμένη δυσκολία, προσπάθησαν να διαχειριστούν τραγουδώντας και αυτοί την ώρα που τραγουδούσε κάποιος άλλος συγχορωδός τους, έτσι ώστε να κρατήσουν ενεργό το ενδιαφέρον τους.

«και:: η δεύτερη πιστεύω ότι είναι να συγκεντρωθείς περισσότερο γιατί εμ:: δεν ήμασταν όλοι μαζί και:: πολλές φορές αποσυντονιζόμουνα:: και δεν ήμουνα τόσο εκατό τις εκατό εκεί πέρα». (Ελένη 05:55)

«Πρώτα απ' όλα χάνεις τη συγκέντρωσή σου από κάποια στιγμή να κοιτάς τον υπολογιστή όλη την ώρα (.) και ↑ όχι μόνο αυτό. Ότι:: Δεν είναι τόσο εύκολο δεν έχεις αυτή την ψυχολογία που έχεις όταν είσαι (.) στη χορωδία (.) κοντά». (Σοφία, 14:42)

Η δεύτερη μεγαλύτερη δυσκολία που αναφέρθηκε ήταν το άγχος των χορωδών να εκτεθούν στους συνομηλίκους τους κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής πρόβας. Το άγχος αυτός σε συνδυασμό με το φόβο μήπως κάποιος τους κατακρίνει επέφερε αρνητικές συνέπειες στην απόδοση των χορωδών. Για τη συγκεκριμένη δυσκολία φάνηκε ότι δεν υπήρξε τρόπος επίλυσής της.

«Ε:: ναι:: Εγώ ντρεπόμουν αρκετά:: [γέλιο] εμ:: εε αρκετές φορές βασικά (.) εε και η αλήθεια είναι ότι:: επειδή ντρεπόμουνα δεν τα έλεγα και τόσο καλά ναι [γέλιο]» (Ελένη, 06:40)

«Ε:: ντάζει αγχωνόμουν, συνέχεια. =Γιατί είναι περίεργο τώρα να τραγουδάς και να σε κοιτάνε, να σε βλέπουν όλοι όσοι είναι μέσα >και να μην τους βλέπεις εσύ.< Γιατί μέσα μπορεί να σε κοροϊδεύουν να το πω έτσι ε:: και είναι περίεργο. Ε! <αφού έγινε πολλές φορές αυτό λέω κάποια στιγμή ντάζει θα γίνει σίγουρα δεν μπορώ να το αποφύγω.> ↓Οπότε ντάζει, ↑ακόμα δεν το έχω ξεπεράσει». (Σπύρος, 05:02)

Μια ακόμη δυσκολία που παρατηρήθηκε, ήταν η έλλειψη προσωπικού χώρου και ιδιωτικότητας, πράγμα το οποίο δεν επέτρεπε στους χορωδούς να νιώσουν άνετα και να εκφραστούν τραγουδώντας. Κάποιοι έφηβοι δεν είχαν την πολυτέλεια να έχουν ηλεκτρονικό υπολογιστή στο δωμάτιό τους ή έψαχναν να βρουν καλό σήμα Wi-Fi και αρκετά συχνά αναγκάζονταν να πάνε σε άλλο μέρος του σπιτιού για να παρακολουθήσουν την πρόβα. Ο χώρος από τον οποίο παρακολουθούσαν την πρόβα, κάποιες φορές δεν ήταν ιδανικός αφού μπορεί να βρίσκόντουσαν στο ίδιο δωμάτιο και οι γονείς ή τα αδέρφια τους.

«Με νευρίαζε πολύ που ήμουν στο σπίτι και δεν μπορούσα να εκφραστώ τόσο όσο μέσα στην τάξη γιατί είναι οι γονείς μου στο άλλο δωμάτιο, μένουν από κάτω η αδελφή μου δεν μου βγαίνει τόσο αυθόρμητα, δε μπορώ, ενώ εκεί πέρα (0.2) είναι ↓πιο ελεύθερα...εδώ πέρα δεν έμπαιναν ποτέ δεν ασχολούνταν με το τι κάνω ή ↓τέτοιο, αλλά εγώ ένιωθα πάντα ότι υπάρχουνε, ότι με ενοχλούσανε, δηλαδή ότι με ακούνε και ντρεπόμουν δεν μπορούσα». (Σπύρος, 07:14)

Οι έφηβοι στο τέλος της συνέντευξης ρωτήθηκαν τι πιστεύουν ότι θα μπορούσε να συμπεριληφθεί στο διαδικτυακό μάθημα χορωδίας για να διευκολύνει την εκπαιδευτική διαδικασία. Οι περισσότεροι απάντησαν ότι θα τους άρεσε να υπήρχε να υπήρχε τρόπος να τραγουδούν όλοι μαζί χωρίς να έχουν κλειστά τα μικρόφωνα και χωρίς να υπάρχει καθυστέρηση στον ήχο. Κάποιοι άλλοι απάντησαν ότι θα τους άρεσε να έχουν καλύτερη σύνδεση στο internet έτσι ώστε να μπορούν να έχουν όλοι τις κάμερες ανοιχτές χωρίς να τους «πετάει» το σύστημα. Αλλά, όπως αναφέρθηκε, η μεγαλύτερη δυσκολία που αισθάνθηκαν ότι έπρεπε να αντιμετωπίσουν ήταν η απόσταση στο συλλογικό τραγούδι, που όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Νεφέλη (17:20), *«Να μπορούσαμε να τραγουδάμε όλοι μαζί, >να ανοίγουμε τα μικρόφωνα μας και να τραγουδάμε και να ακούγεται κανονικά.< Αυτό».*

6.5. Η τεχνολογική παράμετρος: «Δεν είναι εύκολο να χειρίζεσαι ένα καινούργιο πρόγραμμα»

Οι χορωδοί για να συμμετέχουν στις διαδικτυακές πρόβες ήταν απαραίτητο να χρησιμοποιήσουν μια ηλεκτρονική συσκευή όπως λάπτοπ, ηλεκτρονικό υπολογιστή, τάμπλετ ή κινητό, με τα οποία όπως δήλωσαν ήταν ήδη εξοικειωμένοι και δεν δυσκολεύτηκαν με τη χρήση τους. Μόνο ένας έφηβος ανέφερε ότι δεν τα πήγαινε και τόσο καλά με την τεχνολογία και τον δυσκόλεψε ο υπολογιστής.

«Χρειάστηκα έναν υπολογιστή, ένα κινητό (.) και για μένα τουλάχιστον η χρήση τους ήταν πάρα πολύ εύκολη». (Νίκος, 10:09)

«Χρειάστηκα τα ΚΥΡΙΑ Μέσα σε αυτές τις περιπτώσεις τα οποία ήταν ο υπολογιστής, ή το κινητό (.) ε:: ακουστικά και:: Εντάξει δεν μπορώ να πω ότι με δυσκόλεψαν να τα χρησιμοποιήσω». (Αλέξης, 11:53, 2^η ηχογράφηση)

Οι πλατφόρμες με τις οποίες πραγματοποιήθηκαν οι πρόβες ήταν το Skype, το Webex και το Zoom. Μεταξύ αυτών, το Zoom χαρακτηρίστηκε ως το ευκολότερο στη χρήση και το πιο κατάλληλο για τις διαδικτυακές πρόβες, αφού μπορεί να συμπεριλάβει στο meeting αρκετά άτομα χωρίς να κολλάει και δίνει δυνατότητες όπως ο χωρισμός σε μικρότερα δωμάτια. Μερικοί ανέφεραν ότι στην αρχή δυσκολεύτηκαν να το χρησιμοποιήσουν, αλλά στην πορεία το συνήθισαν και τους φάνηκε αρκετά εύχρηστο.

«Αρχικά κάναμε από Skype. ↓Πολύ κακή επιλογή. [γέλιο] Συνέχεια:: πέταγε άτομα, δεν μπορούσαμε να κάνουμε όλοι μαζί πρόβα γιατί δεν μπορούσαν τόσα πολλά άτομα να ↓συμμετέχουν. ↑Και:: μετά συνεχίσαμε με το Ζουμ. Ε:: (0.3) ↑αυτό ήταν πολύ καλύτερο, γιατί:: το ζουμ είναι και πιο εξειδικευμένο >↓ας πούμε σε αυτό.< Οπότε δεν είχαμε το πρόβλημα με τα άτομα όπως πριν και είχε την ιδιότητα αυτή με τα ↑δωμάτια, που μπορούσε να μας χωρίσει, οπότε:: ναι, αυτό». (Νεφέλη, 11:06)

«Μόνο το laptop, που δεν είναι εύκολο να χειρίζεσαι ένα καινούργιο πρόγραμμα που πρώτη φορά το ↓βλέπεις. ↑δεν είχα ξαναζήσει ποτέ το ζουμ (0.2) και πολλές φορές κάποιои μπερδεύονταν και δεν ήξεραν πως να μπουv». (Αρετή, 07:39)

Άλλα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την αναγκαιότητα των προβών ήταν το Viber και το Email. Κάποιοι έκριναν αναγκαία και τη χρήση ακουστικών ή ηχείων για να ακούνε καλύτερα την πρόβα. Το βασικότερο βέβαια μέσο, μετά την ηλεκτρονική συσκευή ήταν το internet, το οποίο οι

έφηβοι αξιολόγησαν ιδιαίτερα αρνητικά λόγω της κακής του ποιότητας και των συνεχόμενων προβλημάτων που δημιουργούσε.

«↑Δε λειτουργεί καλά το internet, οπότε οι περισσότεροι τις είχαμε κλειστές (τις κάμερες) για να μπορούμε να ακούμε καλύτερα την κυρία...Ήμασταν γύρω στα 50 (άτομα)». (Αρετή, 06:38)

6.6. Η κοινωνική πτυχή: «Η οικογένεια μου πάντα στήριζε τη χορωδία»

Η συγκεκριμένη θεματική αναφέρεται στο ρόλο που έπαιζαν οι γονείς και οι φίλοι των εφήβων για τη συμμετοχή τους στις διαδικτυακές πρόβες. Σύμφωνα λοιπόν με τις απαντήσεις των χορωδών, υπήρξαν φορές που οι γονείς τους χρειάστηκε να κάνουν παράλληλα δουλειές στο σπίτι και αυτό δημιούργησε προβλήματα στη διαδικασία της πρόβας. Κάποιες φορές έκαναν φασαρία και κάποιες άλλες καταπατούσαν την ιδιωτικότητα των εφήβων. Αρκετά συχνά χρησιμοποιούσαν και εκείνοι το internet την ώρα της πρόβας, πράγμα το οποίο δεν ευνοούσε, την ήδη κακής ποιότητα σύνδεση που υπήρχε κατά τη διάρκεια που οι έφηβοι συμμετείχαν στην πρόβα.

«↓Η μαμά έμπαινε κάθε τρεις και λίγο μέσα στη κουζίνα ↓που είναι μαζί με το σαλόνι κι ακουγότανε. Αλλά τέλος πάντων». (Νεφέλη, 15:29)

«↓Δύσκολο θα έλεγα. Γιατί είμασταν στο ↑σπίτι, κάνουνε ↑δουλειές, έχει ↑φασαρία, χρησιμοποιούν το ↑internet. (Αρετή, 10:04)

Οι περισσότεροι έφηβοι από την άλλη πλευρά, ανέφεραν ότι η οικογένεια τους ήταν ιδιαίτερα υποστηρικτική και έδειξε μεγάλη κατανόηση. Μάλιστα, δεν ήταν λίγες οι αναφορές όπου οι γονείς βοηθούσαν τους εφήβους να συνδεθούν στην πρόβα, τους έβρισκαν το link, τους βοηθούσαν με τα τεχνικά ζητήματα και προσπαθούσαν να κάνουν ησυχία κατά τη διάρκεια της πρόβας. Ακόμη, αναφέρθηκε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι γονείς παρείχαν ψυχολογική υποστήριξη στα παιδιά τους και τα βοηθούσαν με τις ηχογραφήσεις και τα βίντεο.

«Εμ:: (0.4) βασικά:: οι γονείς μου στέλνανε πάντα το link που θα έμπαινα και:: ναι αυτό βασικά. [ήταν] και (φρόντιζαν) ώστε να κάνουν ησυχία ↓ για όταν κάναμε πρόβα». (Ελένη, 12:13)

«Εμ:: (0.18) ↓Ποιος ο ρόλος; (0.7) ↓Πώς να το πω; Ε:: ↑Με βοήθησαν ψυχολογικά, ναι, στο να:: συνεχίσω να προσπαθώ, να μπαίνω στις πρόβες κάθε φορά, ↓αυτό θα έλεγα». (Νίκος, 13:10)

«Με βοηθούσαν στα τεχνικά προβλήματα (0.2) και:: πολλές φορές με <άκουγαν όταν τραγουδούσα> >και τους άρεσε πολύ<». (Σοφία, 11:51)

«Η οικογένειά μου:: πάντα:: ε:: ↓>επειδή είναι μουσικοί κιόλας< ↑πάντα στηρίζανε τη χορωδία και όλα αυτά και:: νομίζω ότι:: προσπαθούσανε και αυτοί όταν ήμασταν στις πρόβες να κάνουν ησυχία, να μην ακούγεται κάτι και όλα αυτά, δηλαδή προσπαθούσαν, στήριζαν ↑αρκετά». (Βασίλης, 12:02)

Σχετικά με τους φίλους των εφήβων που βρισκόταν εκτός της χορωδίας, φάνηκε ότι δεν έπαιξαν απαραίτητα κάποιο ρόλο για την συμμετοχή τους στις διαδικτυακές πρόβες. Σε μια μόνο περίπτωση, ένας έφηβος ανέφερε ότι οι φίλοι του εκτός της χορωδίας προσπάθησαν κάποιες φορές να τον δελεάσουν να μην μπει στην πρόβα για να παίξουν, αλλά δεν τα κατάφεραν. Οι υπόλοιποι απάντησαν ότι οι φίλοι τους έδειχναν κατανόηση και δεν τους ενοχλούσαν την ώρα που ήξεραν ότι έχουν πρόβα ή ότι πολλές φορές δεν γνώριζαν καθόλου ότι είχαν πρόβα.

«Α! ε:: ναι, κάποιες φορές μου έλεγαν να μην μπω:: να παίζουμε::, [γέλιο] = > Αλλά εγώ μπήκα <». (Νίκος, 13:58)

«Οι περισσότεροι δεν ήξεραν καν ότι πήγαινα χορωδία και όσοι το ξέρουνε ντάξει, δεν μου έχουν πει τίποτα. Οπότε, (.) δεν έπαιξαν ↓κάποιο ρόλο». (Σπύρος, 11:25)

«(0.6) ↑Οι φίλοι μου, εντάξει. (0.2) Από μεριάς τους (.) ήτανε και οι ίδιοι αρκετά υποστηρικτικοί προφανώς, διότι:: ντάξει, ↓στηρίζουμε ο ένας ↑τον άλλον και (.) ο καθένας με αυτά που αγαπά (.) τον ενθαρρύνουμε να συνεχίζει. Αυτό συνέβη και στη δικιά μου περίπτωση και:: δεν με:: επιβάρυναν (.) με κάποια πρόταση για βόλτα, ενώ είχα διαδικτυακή πρόβα. Δηλαδή είχανε πολλή κατανόηση». (Παναγιώτης, 16:10)

Από την άλλη, οι φίλοι μέσα από την χορωδία ήταν ιδιαίτερα υποστηρικτικοί και αλληλοβοηθούσε ο ένας τον άλλον στις τεχνολογικές δυσκολίες που αντιμετώπιζαν. Ακόμη, φάνηκε ότι οι φιλίες εντός της χορωδίας έδιναν κίνητρο στους χορωδούς να συμμετέχουν στις διαδικτυακές πρόβες για να επικοινωνήσουν μεταξύ τους.

«Της χορωδίας (.) αν υπήρχε κάποιο τεχνικό πρόβλημα βοηθούσανε. Το λινκ για παράδειγμα και τέτοια πράγματα. Εξωτερικά ΔΕ με βοήθησε κάποιος ιδιαίτερα γιατί δεν έχω (.) κάποιον, ↓>δηλαδή δεν τους λέω ότι έχω χορωδία<. Εντάξει, δεν βοηθούσαν κάτι ↓οι εξωτερικοί φίλοι ↓εκτός της χορωδίας». (Σοφία, 12:16)

«Απ' τη χορωδία, μιλούσαμε και ↓από μηνύματα με τους φίλους μου ↑και:: ας πούμε ↑μπαίναμε μες το (.) μάθημα και μπορεί ↓να μιλούσαμε όταν δε λέγαμε τραγούδια, από μηνύματα. Τώρα για τους φίλους εξωσχολικά ↓δεν έχω να πω κάτι γιατί, ↑απλά μιλούσαμε και:: όταν ήταν η πρόβα τους άφηνα μετά».
(Νεφέλη, 15:57)

Στην περίπτωση του Βασίλη, οι φίλοι του από τη χορωδία έχουν δημιουργήσει ένα ασφαλές πλαίσιο, το οποίο του επιτρέπει να τραγουδά χωρίς να ντρέπεται για τη φωνή του. Το συγκεκριμένο σύνολο απαρτίζεται μόνο από αγόρια και φαίνεται να υπάρχει ιδιαίτερος σεβασμός και κατανόηση ως προς το ζήτημα της μεταφώνησης.

«Ε:: Ναι θυμάμαι χαρακτηριστικά ότι:: <σε μία πρόβα των αγοριών μάλιστα που προετοιμάζαμε την πτυχιακή τότε, ε:: είχε:: βγει και μου είχε πει η αυτή η καθηγήτρια> >εν πάση περιπτώσει> να τραγουδήσω (.) και:: είχε:: όπως είχα τραγουδήσει νομίζω ότι μου είχε, >είχα βγάλει ένα κοκοράκι λόγω της μεταφώνησης και όλα αυτά< και:: <ήτανε τόσο περίεργο, αλλά ήταν και αστείο ταυτόχρονα, δηλαδή μου άρεσε το κλίμα του ότι δεν θα σε κοροϊδέσουμε, αλλά θα γελάσουμε όλοι μαζί>. (Βασίλης, 04:19)

7. Αντί επιλόγου

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθούν τα ερευνητικά ερωτήματα και οι απαντήσεις σε αυτά έτσι όπως προέκυψαν μέσα από την Διπλωματική εργασία. Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αφορά το πώς βίωσαν οι έφηβοι χορωδοί την εικονική συμμετοχή τους στις πρόβες της χορωδίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19 και το δεύτερο το πώς αξιολόγησαν οι έφηβοι τη συμμετοχή τους στις διαδικτυακές πρόβες.

Οι έφηβοι βίωσαν τη χορωδία ως μια πρωτόγνωρη αλλά ταυτόχρονα μεταβατική συνθήκη. Έκριναν τις διαδικτυακές πρόβες ως αναγκαίες για την διασφάλιση της επικοινωνίας, μέχρι να επιστρέψουν εκ νέου στις δια ζώσης πρόβες, παρόλο που ο συγκεκριμένος τρόπος διδασκαλίας ήταν εντελώς καινούριος για αυτούς. Οι έφηβοι χορωδοί κατά τη διάρκεια της πανδημίας ανέφεραν ότι ένιωθαν άγχος και φόβο για την κατάσταση που βίωναν αλλά και επειδή έπρεπε να εκτεθούν στους συνομηλίκους τους για να συμμετάσχουν στην διαδικτυακή πρόβα, πορίσματα που προκύπτουν και από άλλες μελέτες (Jones, et al., 2021· Deolmi & Pisani, 2020). Κάποιοι μάλιστα ανέφεραν ότι συχνά ένιωθαν εκνευρισμένοι, ενοχλημένοι και βαριόντουσαν επειδή δεν είχαν τον προσωπικό χώρο που ήθελαν, γεγονός που τονίζεται και σε άλλες έρευνες (Deolmi &

Pisani, 2020· Imran, Zeshan & Pervaiz, 2020· Saurabh & Ranjan, 2020). Ακόμη, από την ανάλυση φάνηκε ότι οι έφηβοι δυσκολευόντουσαν να τραγουδήσουν με τεχνική, επειδή έπρεπε να είναι συνεχώς καθιστοί και δεν είχαν καλό έλεγχο της αναπνοής τους, όπως προκύπτει και από τη βιβλιογραφία (Fernandez et al. 2021· Moss et al. 2018· Lynch & Wilson, 2018· Mellor, 2013). Για τους εφήβους ήταν αρκετά σημαντική η συμμετοχή τους στις χορωδιακές συναντήσεις, καθώς αποτελούσαν ευκαιρία κοινωνικοποίησης και εμπλοκής σε μία ομάδα. Τα συμπεράσματα αυτά φαίνεται να συμβαδίζουν με τη μελέτη των Fernandez et al., (2021) και των Dingle et al., (2019). Επιπλέον, όπως συνάδει με την βιβλιογραφία, κάποιοι έφηβοι βρήκαν θετικό και ωφέλιμο το γεγονός ότι έπρεπε να τραγουδούν μόνοι τους και να στέλνουν ηχογραφήσεις, ενώ κάποιοι άλλοι όχι (Daffern, et al. 2021). Για τα δεδομένα της συγκεκριμένης περιόδου και τα μέσα που υπήρχαν, η πλειοψηφία των εφήβων αξιολόγησε τις διαδικτυακές πρόβες θετικά. Παρ' όλα αυτά οι δυσκολίες που προέκυψαν ήταν πολλές και κυρίως στον τεχνολογικό τομέα. Όπως συνάδει και με τη βιβλιογραφία, το ζήτημα της χρονοκαθυστερήσης ήταν από τα βασικότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι χορωδοί στις εξ αποστάσεως πρόβες αφού ήταν αδύνατο να τραγουδήσουν όλοι ταυτόχρονα με τα μικρόφωνα ανοιχτά (Daubney & Fautley 2020). Από την άλλη, το διαδικτυακό μάθημα οδήγησε στην ανάδυση νέων τρόπων διδασκαλίας γεγονός το οποίο ευνόησε τους μαθητές (Daubney & Fautley, 2020· Hash, 2021). Σε αντίθεση με την μελέτη των Shaw & Mayo (2021), στη συγκεκριμένη μελέτη οι έφηβοι χορωδοί, ανεξαρτήτως περιοχής που ζούσαν και οικονομικής κατάστασης είχαν όλοι στο σπίτι τους διαδίκτυο και μια ηλεκτρονική συσκευή με την οποία μπορούσαν να συνδεθούν στο μάθημα χορωδίας. Κοινό παρ' όλα αυτά παραμένει η απουσία επιδότησης δεδομένων κινητής τηλεφωνίας από την κυβέρνηση, με αποτέλεσμα οι χορωδοί όταν παρουσίαζαν κάποιο πρόβλημα με το internet που είχαν σπίτι τους, δεν είχαν άλλο τρόπο να παρακολουθήσουν το μάθημα (Octaviani 2021· Daubney & Fautley 2020· Ακογιούνογλου & Κόνιαρη, 2020).

Στην συγκεκριμένη μελέτη εντοπίστηκαν διαφορές ανάμεσα στους συμμετέχοντες των τριών χορωδιών ως προς τον τρόπο περιγραφής της διαδικτυακής πρόβας. Οι έφηβοι από τις δύο χορωδίες μίλησαν με θετικό πρόσημο για τις διαδικτυακές πρόβες. Αναφέρθηκαν σε αυτές με μια αισιοδοξία υποστηρίζοντας ότι οι συνθήκες δεν ήταν ιδανικές, αλλά έκαναν υπομονή και προσπαθούσαν όλοι μαζί να ξεπεράσουν τις δυσκολίες της περιόδου και να αξιοποιήσουν όσο μπορούν τις διαδικτυακές πρόβες. Αντίθετα, οι συμμετέχοντες της τρίτης χορωδίας αναφέρθηκαν στις διαδικτυακές πρόβες ως μια συνθήκη πολύ δύσκολη και καθόλου ευχάριστη που ναι μεν

βοήθησε τους χορωδούς να κρατήσουν μια επαφή, αλλά οι ίδιοι δεν κέρδισαν τίποτα από τη διαδικασία. Ακόμη, φάνηκε ότι τα αγόρια αντιμετώπισαν με μεγαλύτερη ψυχραιμία και ευκολία τον φόβο έκθεσης μπροστά στους συνομηλίκους τους σε αντίθεση με τα κορίτσια. Κάποια κορίτσια μάλιστα ανέφεραν ότι έβαζαν τα κλάματα ή ότι δεν κατάφεραν να ξεπεράσουν τον φόβο τους. Γενικά, τα χρόνια συμμετοχής των εφήβων στη χορωδία δεν φάνηκε να έπαιξαν κανένα ρόλο για το άγχος που είχαν όταν επρόκειτο να τραγουδήσουν μπροστά στους συγχωρωδούς τους. Είτε συμμετείχαν 10 χρόνια, είτε 2 χρόνια στη χορωδία, πάλι αντιμετώπιζαν δυσκολία στο να εκτεθούν, γεγονός το οποίο είναι αρκετά ενδιαφέρον να εξεταστεί, ως προς την ομάδα και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των χορωδών.

Μέσα από τα λεγόμενα των εφήβων και των τριών χορωδιών δεν ήταν δύσκολο να αναδυθεί ο ρόλος της μαέστρου σε κάθε χορωδία. Στην πρώτη, όλοι οι χορωδοί είχαν μια θετική εμπειρία από τη διαδικτυακή χορωδία αλλά ένιωσαν ότι μπορούσαν να κάνουν περιορισμένα πράγματα. Αυτό σηματοδοτεί ότι και η μαέστρος της χορωδίας είχε θετική στάση για τις διαδικτυακές πρόβες. Κατάφερε να κρατήσει ένα αισιόδοξο και ευχάριστο κλίμα στη χορωδία της, ακόμη και αν δεν είχε τη δυνατότητα να προσφέρει στους εφήβους διαδικτυακές συναυλίες ή άλλα διαδικτυακά projects. Στην δεύτερη, οι χορωδοί αναφέρθηκαν στην διαδικτυακή πρόβα με περισσότερο ενθουσιασμό για τον τρόπο με τον οποίο οργανώθηκε με τα ψηφιακά δωμάτια, τα οποία διευκόλυναν τη διαδικασία. Περιέγραψαν την διαδικτυακή πρόβα ως μια συνθήκη που τους βοήθησε να δουλέψουν μεν ατομικά αλλά μέσα στην ομάδα. Ήταν πιο ενεργητικοί σαν χορωδία και παρουσίασαν ποικίλα διαδικτυακά projects όπως βιντεάκια και διαδικτυακές συναυλίες. Αυτό δείχνει ότι η μαέστρος της συγκεκριμένης χορωδίας ήταν θετική απέναντι στη διαδικτυακή πρόβα και αυτό μεταδόθηκε και στους εφήβους της. Ακόμη, ήταν πιο ενεργητική και έψαχνε συνεχώς καινούριους τρόπους για να κρατήσει το ενδιαφέρον των παιδιών και να εξελίξει τη χορωδία της. Στην τρίτη χορωδία οι έφηβοι που βρίσκονταν περισσότερα χρόνια στη χορωδία μιλούσαν για τις διαδικτυακές πρόβες με απαισιοδοξία, αρνητισμό και παράπονο, εκφράζοντας κυρίως τα αρνητικά στοιχεία των προβών. Δεν φάνηκε να ένιωσαν ότι αυτοβελτιώθηκαν μέσα από τις πρόβες και ενώ παραδέχτηκαν ότι διατηρήθηκε η επικοινωνία, δεν θα το ξανά έκαναν. Η συγκεκριμένη στάση των παιδιών δείχνει ότι υπήρξε προκατάληψη για τις διαδικτυακές πρόβες που πολύ πιθανόν να προήλθε και από τη μαέστρο της χορωδίας. Κρίνοντας από τα λεγόμενα των παιδιών η μαέστρος είχε μια δυσκολία στο να χειριστεί τον υπολογιστή και το zoom αλλά και των όγκο ατόμων που συμμετείχαν στην πρόβα με αποτέλεσμα να υπάρχουν ζητήματα κακής οργάνωσης και καθόλου

δημιουργικοί τρόποι διδασκαλίας. Ήταν αρκετά εμφανές, ότι οι έφηβοι που προέρχονταν από την ίδια χορωδία, είχαν κοινές αντιδράσεις και απόψεις ως προς την αξιολόγηση των διαδικτυακών προβών. Θα είχε λοιπόν, αρκετό ενδιαφέρον να εξεταστούν και οι απόψεις των μαέστρων για την διαδικτυακή πρόβα και κατά πόσο επηρεάζουν τους χορωδούς τους με τις απόψεις τους.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω και γνωρίζοντας πλέον την διαδικασία και τις δυσκολίες των διαδικτυακών προβών, κρίνεται απαραίτητη η αναβάθμιση των τεχνολογικών μέσων όπως για παράδειγμα του δικτύου και των ηλεκτρονικών πλατφόρμων και εφιστάται η προσοχή για πιο οργανωμένο σχεδιασμό του μαθήματος. Σε κάθε περίπτωση οι διαδικτυακές πρόβες είναι ένας νέος τρόπος διδασκαλίας στον οποίο πρέπει να δοθεί η απαραίτητη βαρύτητα και να αξιοποιηθεί ως μέσο διδασκαλίας.

Οι διαδικτυακές πρόβες θα μπορούσαν να συνυπάρξουν με τη δια ζώσης πρόβα και να συμπεριληφθούν στο πρόγραμμα σπουδών μιας χορωδίας ως ένας σύγχρονος, επικουρικός τρόπος για να γίνεται η εκμάθηση των τραγουδιών πιο επιτυχημένα και με μεγαλύτερη λεπτομέρεια.

Τέλος, θα είχε ενδιαφέρον να δημιουργηθούν στην Ελλάδα τμήματα εικονικής χορωδίας (virtual choir) που θα πραγματοποιούν ηλεκτρονικά projects, συναυλίες και video. Με τον τρόπο αυτό, μπορεί να δοθεί η ευκαιρία και σε παιδιά που βρίσκονται μακριά ή σε απομακρυσμένα μέρη της χώρας να συμμετάσχουν σε ένα είδος χορωδίας. Οι «εικονικές χορωδίες» μπορεί να παρέχουν σε παιδιά και εφήβους τη δυνατότητα να αποκομίσουν τα οφέλη της συμμετοχής στη χορωδιακή μουσική ενισχύοντας παράλληλα τη συλλογική μουσική τους ταυτότητα.

Βιβλιογραφία

- Ακογιούνoglou, M. & Κόνιαρη, Δ. (2020). Διερεύνηση της εμπειρίας των εκπαιδευτικών μουσικής στην εξ αποστάσεως διδασκαλία του μαθήματος της μουσικής λόγω της πανδημίας του Covid-19, *12ο ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ υπό την αιγίδα της Ελληνικής Μουσικολογικής Εταιρείας*.
- Branje, S. & Morris, A.S. (2021), The Impact of the COVID-19 Pandemic on Adolescent Emotional, Social, and Academic Adjustment. *J Res Adolesc*, 31: 486-499. <https://doi.org/10.1111/jora.12668>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* (3) 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Calderón-Garrido, D. & Gustems-Carnicer, J. (2021). Adaptations of music education in primary and secondary school due to COVID-19: the experience in Spain, *Music Education Research*, 23:2, 139-150, <https://doi.org/10.1080/14613808.2021.1902488>
- Chaturvedi, K., Vishwakarma, D. K., & Singh, N. (2021). COVID-19 and its impact on education, social life and mental health of students: A survey. *Children and youth services review*, 121, 105866. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105866>
- Daffern, H., Balmer, K., & Brereton, J. (2021). Singing Together, Yet Apart: The Experience of UK Choir Members and Facilitators During the Covid-19 Pandemic. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.624474>
- Datta, A. (2020). ‘Virtual choirs’ and the simulation of live performance under lockdown. *Social Anthropology*, 28(2), 249-250. <https://doi.org/10.1111/1469-8676.12862>
- Daubney, A. & Fautley, M. (2020). Editorial Research: Music education in a time of pandemic. *British Journal of Music Education*, 37(2), 107–114. <https://doi.org/10.1017/S0265051720000133>
- Deolmi, M., & Pisani, F. (2020). Psychological and psychiatric impact of COVID-19 pandemic among children and adolescents.: Emotional impact of COVID-19 on children. *Acta Biomedica Atenei Parmensis*, 91(4). <https://doi.org/10.23750/abm.v91i4.10870>
- Dingle, G. A., Clift, S., Finn, S., Gilbert, R., Groarke, J. M., Irons, ...Williams, E. J. (2019). An Agenda for Best Practice Research on Group Singing, Health, and Well-Being. *Music & Science*, 2: 1–15. <https://doi.org/10.1177/2059204319861719>
- Eren, H. C., & Öztuğ, E. K., (2020). The implementation of virtual choir recordings during distance learning. *Cypriot Journal of Educational Science* 15(5), 1117-1127. <https://doi.org/10.18844/cjes.v15i5.5159>

- Fernández-Herranz, N., Ferreras-Mencia, S., Arribas-Marín, J. M., & Corraliza, J. A. (2021). Choral singing and personal well-being: A Choral Activity Perceived Benefits Scale (CAPBES). *Psychology of Music*. <https://doi.org/10.1177/03057356211026377>
- Grushka, K., Lawry M., Sutherland K. & Fergusson C. (2020). A Virtual Choir Ecology and the Zoom-machinic: Visual Technologies as a Panacea for Social Isolation. *Video Journal of Education and Pedagogy* 5(1), 1-16. <https://doi.org/10.1163/23644583-bja10013>
- Hash, P. M. (2021). Remote Learning in School Bands During the COVID-19 Shutdown. *Journal of Research in Music Education*, 68(4), 381–397. <https://doi.org/10.1177/0022429420967008>
- Imran, N., Aamer I., Sharif M.I., et. al. (2020). Psychological burden of quarantine in children and adolescents: A rapid systematic review and proposed solutions. *Pakistan Journal of Medical Sciences Online* 2020;36(5):1106-1116. <https://doi.org/10.12669/pjms.36.5.3088>
- Imran, N., Zeshan M. & Pervaiz, Z. (2020). Mental health considerations for children & adolescents in COVID-19 Pandemic. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36 (COVID19-S4). <https://doi.org/10.12669/pjms.36.COVID19-S4.2759>
- Ίσαρη, Φ., & Πουρκός, Μ. (2015). *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας* [Προπτυχιακό εγχειρίδιο]. Κάλυπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <http://hdl.handle.net/11419/5826>
- Jones, E. A. K., Mitra, A. K., & Bhuiyan, A. R. (2021). Impact of COVID-19 on Mental Health in Adolescents: A Systematic Review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(5), 2470. <https://doi.org/10.3390/ijerph18052470>
- Lynch, J., & Wilson, C. E. (2018). Exploring the impact of choral singing on mindfulness. *Psychology of Music*, 46(6), 848–861. <https://doi.org/10.1177/0305735617729452>
- Mellor, L. (2013). An investigation of singing, health and well-being as a group process. *British Journal of Music Education*, 30, 177-205. <https://doi.org/10.1017/S0265051712000563>
- Moss, H., Lynch, J., & O'Donoghue, J. (2018). Exploring the perceived health benefits of singing in a choir: an international cross-sectional mixed-methods study. *Perspectives in Public Health*, 138(3), 160–168. <https://doi.org/10.1177/1757913917739652>
- Octaviani, K. (2021). Music Education in the Covid-19 Pandemic: Challenges of Distance Learning and Digital Platforms. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 552, 146-149. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.210602.028>
- Orton, A. & Pitts, S.E. (2018). Adolescent perceptions of singing: exploring gendered differences in musical confidence, identity and ambition, *Music Education Research*, 40-51 <https://doi.org/10.1080/14613808.2018.1507019>
- Rosset, M., Baumann E., Altenmüller E. (2021). Studying Music During the Coronavirus Pandemic: Conditions of Studying and Health-Related Challenges. *Frontiers in Psychology* (12). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.651393>

- Saurabh, K. & Ranjan, S. (2020). Compliance and Psychological Impact of Quarantine in Children and Adolescents due to Covid-19 Pandemic. *The Indian Journal of Pediatrics*. 87(7):532–536. <https://doi.org/10.1007/s12098-020-03347-3>
- Shaw, R. D. & Mayo, W. (2021). Music education and distance learning during COVID-19: a survey. *Arts Education Policy Review*. <https://doi.org/10.1080/10632913.2021.1931597>
- Sihombing¹, L. B., Napitupulu¹, E. & Hamid, A. (2020). Use of Adobe Premiere Pro Software to Make Virtual Choir Video on Solfeggio Choir State University of Medan, *Journal of Physics: Conference Series*, 1811, 1-7. <https://doi.org/10.1088/1742-6596/1811/1/012065>
- Theorell, T., Kowalski, J., Theorell, A. M. L. & Horwitz, E. B. (2020). Choir Singers Without Rehearsals and Concerts? A Questionnaire Study on Perceived Losses from Restricting Choral Singing During the Covid-19 Pandemic. *Journal of Voice*. <https://doi.org/10.1016/j.jvoice.2020.11.006>
- Yin, K., R. (2018). Case Study Research and Applications (6th ed.). SAGE. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/case-study-research-and-applications/book250150>
- Ververis, A. & Apostolis, A. (2020). Η εξ αποστάσεως διδασκαλία οργάνων στα Μουσικά Σχολεία κατά τη διάρκεια της καραντίνας του COVID-19. *ΝΕΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ*, 19, 191-201. https://www.researchgate.net/publication/348339263_E_ex_apostaseos_didaskalia_organon_sta_Mousika_Scholeia_kata_te_diarkeia_tes_karantinas_tou_COVID-19

Παράρτημα

(Παράρτημα Α)

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Έντυπο έγκρισης για ερευνητική εργασία

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Διερεύνηση της συμμετοχής των εφήβων χορωδών σε διαδικτυακές πρόβες χορωδίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Χριστίνα Καλλιαρίδου

Ερευνήτρια: Αγγελική Δέσποινα Καλούδη (email: angela98kaloudi@gmail.com, τηλ. 6973940618)

Σκοπός της ερευνητικής εργασίας

Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση της εμπειρίας των εφήβων που συμμετείχαν σε χορωδία κατά τη διάρκεια της “καραντίνας” την περίοδο της πανδημίας COVID-19. Ειδικότερα θα μελετηθεί το πώς βίωσαν οι έφηβοι χορωδοί την εικονική συμμετοχή τους στις πρόβες της χορωδίας αλλά και πώς αξιολόγησαν οι έφηβοι τη συμμετοχή τους στις διαδικτυακές πρόβες. Μία από τις βασικές αλλαγές που βίωσαν οι μαθητές μουσικής, είτε σε ωδεία, είτε σε φιλαρμονικές ή/και σε μουσικά σχολεία, ήταν οι απαγορεύσεις και οι συστάσεις του Υπουργείου Παιδείας και το Υπουργείου Υγείας ως προς το τραγούδι και την εμπλοκή των μαθητών σε χορωδιακά και μουσικά σύνολα. Αυτό ώθησε τους μαέστρους χορωδιών να βρουν τρόπους να διεξάγουν τις χορωδιακές πρόβες εξ αποστάσεως, με τα εργαλεία που τους δίνει το διαδίκτυο και τα ποικίλα λογισμικά. Παρόλα αυτά η συμμετοχή σε μία χορωδία απαιτεί το ταυτόχρονο τραγούδι των ατόμων που αποτελούν μέρος αυτού του συνόλου, κάτι που εκ των πραγμάτων, η εξ αποστάσεως συνθήκη δεν ευνοεί. Η παρούσα εργασία θα μελετήσει αυτή την εμπειρία συμμετοχής των εφήβων στη χορωδία μέσω του διαδικτύου, κάτι που δεν έχει μελετηθεί στη χώρα μας ακόμα.

1. Διαδικασία

Οι συμμετέχοντες θα λάβουν μέρος σε μία συνέντευξη, μισής έως μιας ώρας περίπου, η οποία θα πραγματοποιηθεί δια ζώσης ή διαδικτυακά και σε προκαθορισμένη ώρα ανάλογα με την προτίμηση των συμμετεχόντων. Η συνέντευξη θα ηχογραφηθεί και το ψηφιακό αρχείο ήχου θα βρίσκεται στην κατοχή της ερευνήτριας. Τμήματα των συνομιλιών πιθανόν να χρησιμοποιηθούν στην παρουσίαση της ερευνητικής εργασίας στο πλαίσιο του μαθήματος καθώς και στην διπλωματική εργασία που θα παραδοθεί.

2. Κίνδυνοι και ενοχλήσεις

Δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος που να συνοδεύει τη συμμετοχή των εφήβων στην έρευνα. Η συλλογή δεδομένων θα πραγματοποιηθεί με ημιδομημένες συνεντεύξεις. Η συμμετοχή των εφήβων στις συνεντεύξεις θα είναι εθελοντική, μόνο εάν το επιθυμούν, και θα ενημερωθούν ότι θα έχουν τη δυνατότητα να αποχωρήσουν όποτε το θελήσουν.

4. Προσδοκώμενες ωφέλειες

Η συμμετοχή των παιδιών θα βοηθήσει ώστε να μελετηθεί η χρήση της τεχνολογίας, ως μέσο διατήρησης της επαφής και της χορωδιακής πρόβας. Από τα αποτελέσματα θα προκύψουν συμπεράσματα για το πώς και με ποιόν τρόπο αυτά τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να είναι πιο αποτελεσματικά σε ένα εξ αποστάσεως μάθημα χορωδίας.

5. Δημοσίευση δεδομένων – αποτελεσμάτων

Η συμμετοχή των παιδιών στην έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνούν με την μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και δε θα αποκαλυφθούν τα ονόματα των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με ψευδώνυμο, ώστε το όνομα των παιδιών δε θα φαίνεται πουθενά.

6. Πληροφορίες

Μη διστάσετε να κάνετε ερωτήσεις γύρω από το σκοπό ή την διαδικασία της εργασίας. Αν έχετε οποιαδήποτε ερώτηση ζητήστε διευκρινίσεις.

7. Ελευθερία συναίνεσης

Η συμμετοχή των εφήβων στην έρευνα είναι εθελοντική. Είναι ελεύθεροι να μην συναινέσουν ή να διακόψουν τη συμμετοχή τους όποτε το επιθυμούν.

8. Συναίνεση για ηχογράφηση

Ζητείται συναίνεση για την ηχογράφηση των συνεντεύξεων.

9. Δήλωση έγκρισης

Διάβασα το έντυπο αυτό και κατανοώ τις διαδικασίες που θα ακολουθηθούν. Με την υπογραφή μου, εγκρίνω να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη έρευνα με δείγμα από την Παιδική Χορωδία

Ημερομηνία: __/__/__

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή του/της
Προέδρου του Διοικητικού Συμβουλίου

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή ερευνήτριας

(Παράρτημα Β)

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Έντυπο έγκρισης για ερευνητική εργασία

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Διερεύνηση της συμμετοχής των εφήβων χορωδών σε διαδικτυακές πρόβες χορωδίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Χριστίνα Καλλιαρίδου

Ερευνήτρια: Αγγελική Δέσποινα Καλούδη (email: angela98kaloudi@gmail.com, τηλ. 6973940618)

Σκοπός της ερευνητικής εργασίας

Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση της εμπειρίας των εφήβων που συμμετείχαν σε χορωδία κατά τη διάρκεια της “καραντίνας” την περίοδο της πανδημίας COVID-19. Ειδικότερα θα μελετηθεί το πώς βίωσαν οι έφηβοι χορωδοί την εικονική συμμετοχή τους στις πρόβες της χορωδίας αλλά και πώς αξιολόγησαν οι έφηβοι τη συμμετοχή τους στις διαδικτυακές πρόβες. Μία από τις βασικές αλλαγές που βίωσαν οι μαθητές μουσικής, είτε σε ωδεία, είτε σε φιλαρμονικές ή/και σε μουσικά σχολεία, ήταν οι απαγορεύσεις και οι συστάσεις του Υπουργείου Παιδείας και το Υπουργείου Υγείας ως προς το τραγούδι και την εμπλοκή των μαθητών σε χορωδιακά και μουσικά σύνολα. Αυτό ώθησε τους μαέστρους χορωδιών να βρουν τρόπους να διεξάγουν τις χορωδιακές πρόβες εξ αποστάσεως, με τα εργαλεία που τους δίνει το διαδίκτυο και τα ποικίλα λογισμικά. Παρόλα αυτά η συμμετοχή σε μία χορωδία απαιτεί το ταυτόχρονο τραγούδι των ατόμων που αποτελούν μέρος αυτού του συνόλου, κάτι που εκ των πραγμάτων, η εξ αποστάσεως συνθήκη δεν ευνοεί. Η παρούσα εργασία θα μελετήσει αυτή την εμπειρία συμμετοχής των εφήβων στη χορωδία μέσω του διαδικτύου, κάτι που δεν έχει μελετηθεί στη χώρα μας ακόμα.

1. Διαδικασία

Οι συμμετέχοντες θα λάβουν μέρος σε μία συνέντευξη, μισής έως μιας ώρας περίπου, η οποία θα πραγματοποιηθεί δια ζώσης ή διαδικτυακά και σε προκαθορισμένη ώρα ανάλογα με την προτίμηση των συμμετεχόντων. Η συνέντευξη θα ηχογραφηθεί και το ψηφιακό αρχείο ήχου θα

βρίσκεται στην κατοχή της ερευνήτριας. Τμήματα των συνομιλιών πιθανόν να χρησιμοποιηθούν στην παρουσίαση της ερευνητικής εργασίας στο πλαίσιο του μαθήματος καθώς και στην διπλωματική εργασία που θα παραδοθεί.

2. Κίνδυνοι και ενοχλήσεις

Δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος που να συνοδεύει τη συμμετοχή των εφήβων στην έρευνα. Η συλλογή δεδομένων θα πραγματοποιηθεί με ημιδομημένες συνεντεύξεις. Η συμμετοχή των εφήβων στις συνεντεύξεις θα είναι εθελοντική, μόνο εάν το επιθυμούν, και θα ενημερωθούν ότι θα έχουν τη δυνατότητα να αποχωρήσουν όποτε το θελήσουν.

4. Προσδοκώμενες ωφέλειες

Η συμμετοχή των παιδιών θα βοηθήσει ώστε να μελετηθεί η χρήση της τεχνολογίας, ως μέσο διατήρησης της επαφής και της χορωδιακής πρόβας. Από τα αποτελέσματα θα προκύψουν συμπεράσματα για το πώς και με ποιόν τρόπο αυτά τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να είναι πιο αποτελεσματικά σε ένα εξ αποστάσεως μάθημα χορωδίας.

5. Δημοσίευση δεδομένων – αποτελεσμάτων

Η συμμετοχή των παιδιών στην έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνούν με την μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και δε θα αποκαλυφθούν τα ονόματα των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με ψευδώνυμο, ώστε το όνομα των παιδιών δε θα φαίνεται πουθενά.

6. Πληροφορίες

Μη διστάσετε να κάνετε ερωτήσεις γύρω από το σκοπό ή την διαδικασία της εργασίας. Αν έχετε οποιαδήποτε ερώτηση ζητήστε διευκρινίσεις.

7. Ελευθερία συναίνεσης

Η συμμετοχή των εφήβων στην έρευνα είναι εθελοντική. Είναι ελεύθεροι να μην συναινέσουν ή να διακόψουν τη συμμετοχή τους όποτε το επιθυμούν.

8. Συναίνεση για ηχογράφηση

Ζητείται συναίνεση για την ηχογράφηση των συνεντεύξεων.

9. Δήλωση έγκρισης

Διάβασα το έντυπο αυτό και κατανοώ τις διαδικασίες που θα ακολουθηθούν. Με την υπογραφή μου, εγκρίνω να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη έρευνα με δείγμα παιδιών από την Παιδική Χορωδία.

Ημερομηνία: __/__/__

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή της
Μαέστρου της Χορωδίας

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή
ερευνήτριας

(Παράρτημα Γ)

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Έντυπο συναίνεσης για ερευνητική εργασία

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Διερεύνηση της συμμετοχής των εφήβων χορωδών σε διαδικτυακές πρόβες χορωδίας κατά τη διάρκεια της πανδημίας Covid-19

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Χριστίνα Καλλιαρίδου

Ερευνήτρια: Αγγελική Δέσποινα Καλούδη (email: angela98kaloudi@gmail.com, τηλ. 6973940618)

1. Σκοπός της ερευνητικής εργασίας

Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση της εμπειρίας των εφήβων που συμμετείχαν σε χορωδία κατά τη διάρκεια της “καραντίνας” την περίοδο της πανδημίας COVID-19. Ειδικότερα θα μελετηθεί το πώς βίωσαν οι έφηβοι χορωδοί την εικονική συμμετοχή τους στις πρόβες της χορωδίας αλλά και πώς αξιολόγησαν οι έφηβοι τη συμμετοχή τους στις διαδικτυακές πρόβες. Μία από τις βασικές αλλαγές που βίωσαν οι μαθητές μουσικής, είτε σε ωδεία, είτε σε φιλαρμονικές ή/και σε μουσικά σχολεία, ήταν οι απαγορεύσεις και οι συστάσεις του Υπουργείου Παιδείας και το Υπουργείου Υγείας ως προς το τραγούδι και την εμπλοκή των μαθητών σε χορωδιακά και μουσικά σύνολα. Αυτό ώθησε τους μαέστρους χορωδιών να βρουν τρόπους να διεξάγουν τις χορωδιακές πρόβες εξ αποστάσεως, με τα εργαλεία που τους δίνει το διαδίκτυο και τα ποικίλα λογισμικά. Παρόλα αυτά η συμμετοχή σε μία χορωδία απαιτεί το ταυτόχρονο τραγούδι των ατόμων που αποτελούν μέρος αυτού του συνόλου, κάτι που εκ των πραγμάτων, η εξ αποστάσεως συνθήκη δεν ευνοεί. Η παρούσα εργασία θα μελετήσει αυτή την εμπειρία συμμετοχής των εφήβων στη χορωδία μέσω του διαδικτύου, κάτι που δεν έχει μελετηθεί στη χώρα μας ακόμα.

2. Διαδικασία

Οι συμμετέχοντες θα λάβουν μέρος σε μία συνέντευξη, μισής έως μιας ώρας περίπου, η οποία θα πραγματοποιηθεί δια ζώσης ή διαδικτυακά και σε προκαθορισμένη ώρα ανάλογα με την προτίμηση των συμμετεχόντων. Η συνέντευξη θα ηχογραφηθεί και το ψηφιακό αρχείο ήχου θα

βρίσκεται στην κατοχή της ερευνήτριας. Τμήματα των συνομιλιών πιθανόν να χρησιμοποιηθούν στην παρουσίαση της ερευνητικής εργασίας στο πλαίσιο του μαθήματος καθώς και στην διπλωματική εργασία που θα παραδοθεί.

3. Κίνδυνοι και ενοχλήσεις

Δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος που να συνοδεύει τη συμμετοχή των εφήβων στην έρευνα. Η συλλογή δεδομένων θα πραγματοποιηθεί με ημιδομημένες συνεντεύξεις. Η συμμετοχή των εφήβων στις συνεντεύξεις θα είναι εθελοντική, μόνο εάν το επιθυμούν, και θα ενημερωθούν ότι θα έχουν τη δυνατότητα να αποχωρήσουν όποτε το θελήσουν.

4. Προσδοκώμενες ωφέλειες

Η συμμετοχή των παιδιών θα βοηθήσει ώστε να μελετηθεί η χρήση της τεχνολογίας, ως μέσο διατήρησης της επαφής και της χορωδιακής πρόβας. Από τα αποτελέσματα θα προκύψουν συμπεράσματα για το πώς και με ποιόν τρόπο αυτά τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να είναι πιο αποτελεσματικά σε ένα εξ αποστάσεως μάθημα χορωδίας.

5. Δημοσίευση δεδομένων – αποτελεσμάτων

Η συμμετοχή των παιδιών σας στην έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνείτε με την μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και δε θα αποκαλυφθούν τα ονόματα των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με ψευδώνυμο, ώστε το όνομα του παιδιού δε θα φαίνεται πουθενά.

6. Πληροφορίες

Μη διστάσετε να κάνετε ερωτήσεις γύρω από το σκοπό ή την διαδικασία της εργασίας. Αν έχετε οποιαδήποτε αμφιβολία ή ερώτηση ζητήστε διευκρινίσεις.

7. Ελευθερία συναίνεσης

Η συμμετοχή των εφήβων στην έρευνα είναι εθελοντική. Είναι ελεύθεροι να μην συναινέσουν ή να διακόψουν τη συμμετοχή τους όποτε το επιθυμούν.

8. Συναίνεση για ηχογράφηση

Ζητείται η συναίνεσή σας για την ηχογράφηση των συνεντεύξεων.

9. Δήλωση συναίνεσης

Διάβασα το έντυπο αυτό και κατανοώ τις διαδικασίες που θα ακολουθηθούν. Με την υπογραφή μου, συναινώ το παιδί μου να συμμετάσχει στην ερευνητική εργασία.

Ημερομηνία: __/__/__

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή
Γονέα/Κηδεμόνα

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή
ερευνήτριας

(Παράρτημα Δ)

Ερωτήσεις συνέντευξης:

1. Πόσο χρονών είσαι;
2. Πόσα χρόνια συμμετέχεις στη χορωδία; Πόσο συχνά γίνονται οι πρόβες; Τι απαιτείται για να συμμετέχει κάποιος στη χορωδία;
3. Μπορείς να μου περιγράψεις μια διαδικτυακή πρόβα; Πώς θα αξιολογούσες τις διαδικτυακές πρόβες;
4. Με ποιον τρόπο γινόταν η διδασκαλία των τραγουδιών διαδικτυακά; Πώς θα τον αξιολογούσες, σύμφωνα με τη δική σου εμπειρία;
5. Θυμάσαι να μου περιγράψεις μια θετική εμπειρία που είχες κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής πρόβας;
6. Έχεις κάποια αρνητική ανάμνηση από τις διαδικτυακές πρόβες που θα ήθελες να μου περιγράψεις;
7. Αν υπήρξαν δυσκολίες κατά τη διάρκεια των διαδικτυακών συναντήσεων της χορωδίας, ποιες ήταν και πώς τις διαχειρίστηκες;
8. Σου ζητήθηκε να τραγουδήσεις μόνος/μόνη σου κάποια στιγμή στη διάρκεια μιας διαδικτυακής πρόβας; Αν ναι, πώς αισθάνθηκες;
9. Με ποιό τρόπο πιστεύεις ότι άλλαξαν αν άλλαξαν οι σχέσεις σου με τους συγχωρωδούς σου κατά τη διάρκεια της πανδημίας και των διαδικτυακών προβών;
10. Πώς θα περιέγραφες όσα αποκόμισες από τη συμμετοχή σου στη διαδικτυακή πρόβα κατά τη διάρκεια της καραντίνας;

11. Θυμάσαι κάτι που θα χαρακτήριζες ως αρνητικό από τη συμμετοχή σου στη διαδικτυακή πρόβα; Ποιο ή ποιιά ήταν αυτά;
12. Μπορείς να περιγράψεις όσα θεωρείς ότι στερήθηκες από τη διεξαγωγή των προβών διαδικτυακά;
13. Ποιά μέσα χρειάστηκε να χρησιμοποιήσεις για να συμμετέχεις στη διαδικτυακή πρόβα; Ήταν εύκολη η χρήση τους;
14. Κατά τη γνώμη σου οι διαδικτυακές πρόβες κατάφεραν να διατηρήσουν ενωμένη την χορωδία κατά τη διάρκεια της πανδημίας; Αν ναι, με ποιό τρόπο; Αν όχι, γιατί;
15. Πιστεύεις ότι τα project που υλοποιήθηκαν από την εικονική χορωδία κατά τη διάρκεια της πανδημίας ανταποκρίνονταν στις προσδοκίες και τους στόχους της χορωδίας; Περιέγραφέ μου ένα project που συμμετείχες.
16. Θα μπορούσες να μου περιγράψεις πώς διαμόρφωσε η εξ αποστάσεως χορωδιακή συνάντηση τη σχέση σου με τον/τη μαέστρο;
17. Ποιος ο ρόλος της οικογένειάς σου στη συμμετοχή σου στις εικονικές πρόβες; Πώς θα το περιέγραφες;
18. Τι ρόλο έπαιξαν οι φίλοι σου για τη συμμετοχή σου στις εικονικές πρόβες;
19. Κατά τη γνώμη σου τι άλλο θα μπορούσε να συμπεριληφθεί στο διαδικτυακό μάθημα χορωδίας για να διευκολύνει την εκπαιδευτική διαδικασία;
20. Υπάρχει κάτι που θα ήθελες να προσθέσεις και μπορεί να μην το ρώτησα;

(Παράρτημα Ε)

ΑΚ: Θυμάσαι να μου περιγράψεις μια θετική εμπειρία που είχες κατά τη διάρκεια της διαδικτυακής πρόβας;

Δ1: Πιστεύω γενικά μέσα σε αυτό το διάστημα που κάναμε διαδικτυακές πρόβες βελτιώθηκα αρκετά και κατάλαβα κάποια λάθη που έκανα, ε ναι αυτό.

ΑΚ: Έχεις κάποια αρνητική ανάμνηση από τις διαδικτυακές πρόβες που θα ήθελες να μου περιγράψεις;

Δ1: Απλά κάποιες φορές δεν έπιανε καλά το ίντερνετ και δεν μπορούσα να παρακολουθήσω καλά.

Απόσπασμα 1

ΑΚ: Πώς θα περιέγραφες όσα αποκόμισες από τη συμμετοχή σου στη διαδικτυακή πρόβα κατά τη διάρκεια της καραντίνας;

Δ5: Έμαθα πιο πολύ τη φωνή μου. Μάθαινα πιο καλά τη φωνή μου στις διαδικτυακές πρόβες και την ήξερα καλύτερα, άμα μου έλεγες να πω τη φωνή μου θα ήμουν σίγουρη, γιατί έπρεπε να τη μάθω, δεν μπορούσα να μην τη μάθω. Και όταν βγήκαμε και από τα διαδικτυακά μαθήματα ένιωσα πολλή αυτοπεποίθηση για αυτό που τραγουδάς.

ΑΚ: Θυμάσαι κάτι που θα χαρακτήριζες ως αρνητικό από τη συμμετοχή σου στη διαδικτυακή πρόβα ποιο ή ποια ήταν αυτά;

Δ5: Δεν ξέρω. Δεν είναι κάτι αρνητικό τόσο ας πούμε. Απλά όλη η κατάσταση ήταν λίγο ναι, δεν ξέρω πώς να το εξηγήσω. Δεν ξέρω αν θα τα χαρακτήριζα κάτι συγκεκριμένα αρνητικό όλο ήτανε άστα να πάνε.

Απόσπασμα 2

ΑΚ: Τι απαιτείται για να συμμετέχει κάποιος στη χορωδία;

Δ8: Εντάξει, νομίζω ότι το μόνο που χρειάζεται είναι να μπορεί να πατήσει στις νότες, δηλαδή να έχει καλή φωνή και όλα τα άλλα νομίζω ότι έρχονται στην πορεία.

ΑΚ: Μπορείς να μου περιγράψεις μία διαδικτυακή πρόβα; Πώς θα αξιολογούσες τις διαδικτυακές πρόβες;

Δ8: Κοίτα, η διαδικτυακή πρόβα συνήθως πήγαινε ανά άτομο ας πούμε έλεγε ο καθηγητής ή η καθηγήτρια ότι να τραγουδήσει αυτός ή εκείνος και έτσι γινότανε. Τώρα δεν ξέρω αν αυτό ήταν απαραίτητα καλό κακό, πάντως ναι νομίζω ότι βγήκαν κάποια θετικά από εκεί μέσα και κάποια αρνητικά.

Απόσπασμα 3

ΑΚ: Με ποιο τρόπο γινόταν η διδασκαλία των τραγουδιών διαδικτυακά; Πώς θα τον αξιολογούσες σύμφωνα με τη δική σου εμπειρία;

Δ12: Δεν είναι το ίδιο από κοντά αλλά έχει κάποια προοπτική. Δηλαδή η κυρία μας, είχε την απόλυτη προσοχή μας και ο καθένας μπορούσε να τραγουδήσει χωρίς να αισθάνεται ανασφάλεια για το πώς θα ακουστεί από τους άλλους.

ΑΚ: Και η διδασκαλία των τραγουδιών πώς γινόταν;

Δ12: Μας τραγουδούσε την κάθε φωνή και αυτό ήταν, το λέγαμε με κλειστά τα μικρόφωνα και ακολουθούσαμε το ρυθμό.

Απόσπασμα 4